

arduin

8

november 2010

AMVR

ARCHIEF EN MUSEUM
VOOR HET VLAAMS
LEVEN TE BRUSSEL

WOORD VOORAF

Wim Van der Elst, voorzitter 3

ARCHIEFAANWINSTEN ZOMER 2010

Mariet Calsius 5

AMVB GAAT DIGITAAL

STAND VAN ZAKEN

Stephanie Aertsen 8

INVENTARIS VAN EEN ROEMRUCHT VERLEDEN?

HET ARCHIEF VAN DE BOND DER WEST-VLAMINGEN TE BRUSSEL
Mariet Calsius 11

**IN THEORIE ZIJN THEORIE EN PRAKTIJK GELIJK,
IN DE PRAKTIJK NIET**

PROBLEMATIEK EN INVENTARISATIE VAN HET ARCHIEF VAN HET
BRUSSELS THEATERGEZELSCHAP VZW DITO'DITO
Stephanie Aertsen 27

**OVER PENNINGEN EN MEDAILLES,
INSIGNES EN PINS VAN HET AMVB...**

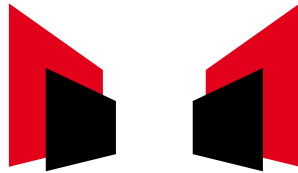
Patricia Quintens 45

HUMO MAAKT VAN U EEN ANDERE MAN!

Mariet Calsius 58

HET ARCHIEF VAN DE VLAAMSE LANDMAATSCHAPPIJ

Peter Van Windekens 60

ERKEND
CULTUREEL
ARCHIEF

WOORD VOORAF

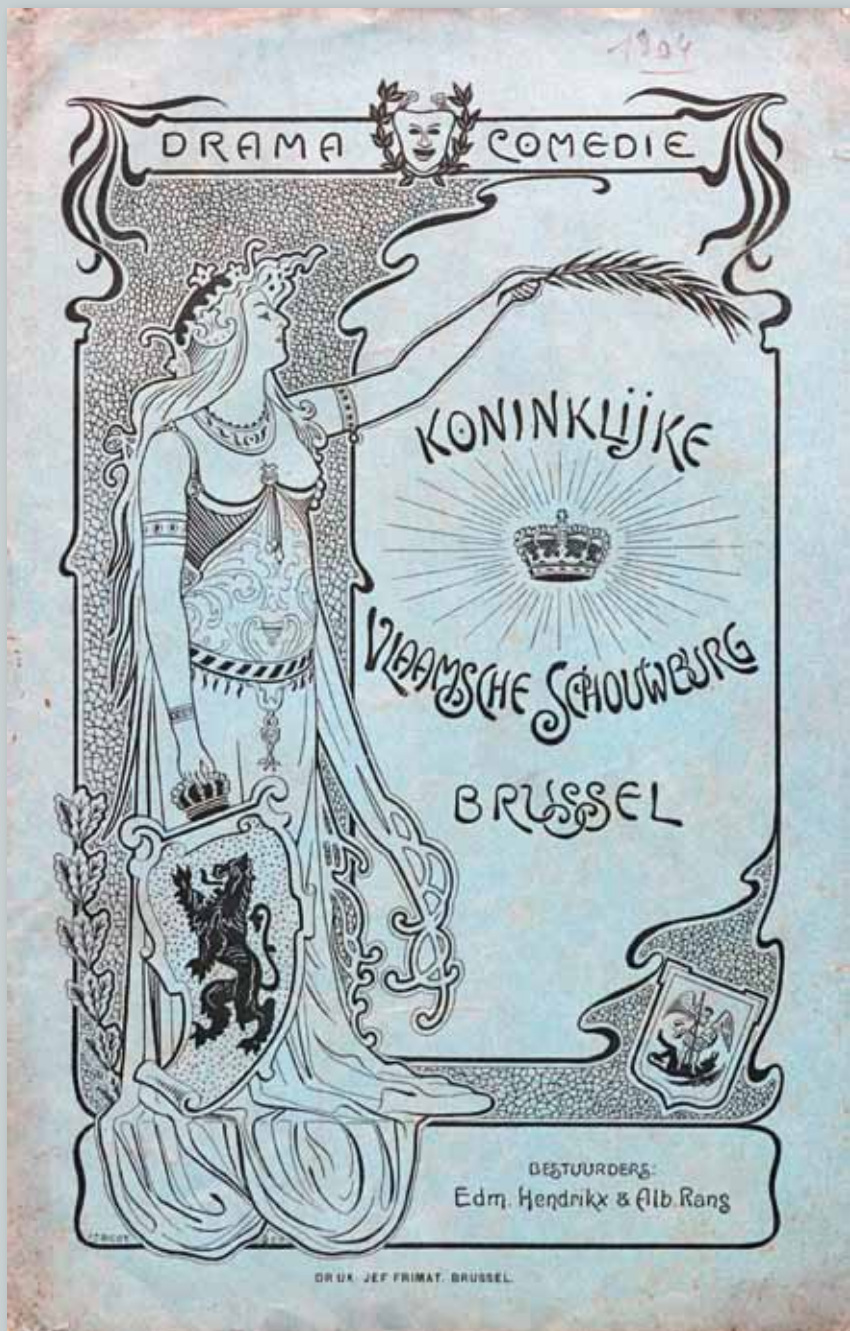
Wim Van der Elst, voorzitter

Het AMVB heeft een welverdiende reden om trots te zijn. Samen met tien andere culturele archiefinstellingen kreeg het AMVB op 24 september 2010 uit handen van Marina Laureys, afdelingshoofd Erfgoed, het herkenningsteken voor Erkend Cultureel Archief van de Vlaamse Overheid. Dit herkenningsteken wordt voor de eerste maal uitgereikt aan archiefinstellingen. Sedert 1996 reikt de Vlaamse Overheid een kwaliteitslabel uit aan musea die een kwaliteitsvolle werking aan de dag leggen. Binnen het Erfgoeddecreet van 2008 kunnen naast musea ook culturele archiefinstellingen en erfgoedbibliotheken een kwaliteitslabel aanvragen. Dergelijk label is een erkenning van de Vlaamse Overheid aan een organisatie die een duurzame en kwaliteitsvolle cultureel-erfgoedwerking ontwikkelt. Hiervoor moet ze voldoen aan de vier basisfuncties, zijnde 'de verzamelfunctie / de behoud- en beheerfunctie / de onderzoeksfunctie / de publieksgerichte functie'. Met trots prijkt het plakkaatje reeds aan de voordeur van het AMVB.

Het overzicht van de archiefaanwinsten laat zien dat de erfgoedcollectie van het AMVB gestaag blijft groeien. Deze zomer breidde vooral de periodiekencollectie aanzienlijk uit omwille van de ontmanteling van de bibliotheek van de K.U.Brussel. Alle periodieken werden ondertussen ingevoerd in de Adlibcatalogus. U kan ze rustig raadplegen op de website www.amvb.be. De eerste fase van het digitaliseringproject – het digitaliseren van verslagboeken van Brusselse amateurverenigingen – loopt op zijn einde. De resultaten worden op 9 december 2010 bekend gemaakt aan de pers en het publiek. De eerste resultaten hiervan kan u – wat dacht u – bestuderen op onze website www.amvb.be onder de rubriek 'digitale bronnen'. Hoe u deze bronnen moet benaderen kan u zien aan de hand van het voorbeeld van de Koninklijke Toneelmaatschappij De Noordstar. Ook terug te vinden op de website.

Het project Herinnering en Migratie is reeds geruime tijd afgelopen. In de vorige nummers van *Arduin* kon u meer hierover lezen. Deze reeks wordt in dit nummer min of meer afgesloten met het artikel over de inventarisatie van het archief van de Bond der West-Vlamingen. Betreffende de ontsluiting van de archieven vindt u ook het artikel over de inventarisatie van het archief van Dito'Dito. Aansluitend vindt u ook een bijdrage over de collectie van medailles en insignes.

Als u een trouwe bezoeker bent van onze website, had u misschien al ontdekt dat die collectie recentelijk werd ontsloten. U kan op de website ook zien dat het AMVB mee is met zijn tijd. De website werd aangepast aan web2.0. U kan er een berichtje achterlaten, een reactie schrijven op een aankondiging of direct een verbinding maken met uw en onze 'facebookpage' of 'twittertweets'.

Programma van KVS begin 20^e eeuw, uit verzameling Roger Versteete

ARCHIEFAANWINSTEN ZOMER 2010

Mariet Calsius

Qua archiefoverdrachten was het voorjaar rustig. De zomer daarentegen was zeer vruchtbaar: nieuwe archieven kwamen binnen of bestanden die al een tijd in het AMVB berusten, werden aangevuld. Ook het najaar belooft een aantal overdrachten. Tussen het opstellen van dit overzicht en het ter perse gaan ligt enig tijdsverschil. Als u uw archief niet terugvindt, komt het gegarandeerd in het volgende nummer aan bod.

Archief van Wim Kennis

Wim Kennis is een van die duizendpotige Brusselaars. Hij is oprichter en gewezen voorzitter van BrukselBinnensteBuiten, gewezen voorzitter van BRAL, gewezen voorzitter van BRUCEMO, vandaag voorzitter van De Kriekelaar. Allicht ontbreekt in dit rijtje nog wel wat. Hij droeg zijn archieven met betrekking tot BRAL en BRUCEMO over. In het AMVB berust al archief van BRAL. De vereniging zelf heeft al documentatiearchief overgedragen en Mark De Meyer deed dit ook al voor zijn voorzittersarchief. Het voorzittersarchief van Wim Kennis voor BRAL gaat terug tot de jaren 1970. Nieuw archief is dat van BRUCEMO, waarvan hij voorzitter was. BRUCEMO staat voor Brussels Centrum voor Middenstandsopleiding, opgericht op 22 februari 1984. Deze vzw ontstond tengevolge van de splitsing van INFAC, een tweetalig Brussels centrum voor middenstandsopleiding.

Verkiezingsdocumentatie Guy Devroede

De naam van Guy Devroede doet misschien een belletje rinkelen als u ooit te maken had met de Nederlandstalige onderwijsinstellingen. Hij was jarenlang directeur van de VGC – directie onderwijs. U zag hem ook op de verkiezingsshows van TV-Brussel als politiek analist. Gelukkig verzamelde Guy Devroede al deze informatie nog op een degelijke ouderwetse manier waardoor in het AMVB nu een bijkomend bestand over verkiezingen van 1994 tot 2007 berust. Het betreft resultaten voor alle verkiezingen die in die 13 jaar plaatsvonden in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Zelfs oudere gegevens zijn beschikbaar doordat alles grondig werd uitgepluisd.

Verzameling Roger Versteede

Een mooie verzameling die aanvullend is op heel wat bestanden in het AMVB, is de verzameling van Roger Versteede. De verzameling telt heel wat oude programmabrochures van Brusselse schouwburgers en van amateurgezelschappen, liedteksten van Brusselse populaire zangers enz. Wat o.m. ook werd aangetroffen,

is onbekende briefwisseling tussen August De Boeck en een dame uit Schaarbeek. Die briefwisseling en bijhorende foto's werden uitgelicht als apart archief. Andere documenten kunnen bestanden in het AMVB aanvullen (steeds met duidelijke verwijzing). Zo zijn er ook programma's meegekomen van de KVS en van de Folies-Bergère uit 1917 of een hele mooie reeks van populaire liedjes indertijd in revues gebracht door Ester Deltenre en uitgegeven door De Gucht in de Steenstraat 23.

Projectdossier Familie, migratie en erfgoedpraktijk VVF-Brussel

Vorig jaar startte VVF-Brussel een traject over genealogisch onderzoek van/voor migranten en hun familie. Het project liep van juli 2009 tot maart 2010. Het AMVB was partner in het project en bood logistieke ondersteuning door de tijdelijke medewerker op te vangen qua kantoorhuisvesting. Het archief (papier en digitaal) betreffende het project werden overgedragen.

Archief van de Stichting Emiel van de Gucht

De verdiensten van Emiel Van de Gucht (23 april 1921-8 juni 2005) zijn groot voor het Nederlandstalig sociaal-cultureel leven in Brussel. Hij was o.m. stichter en erevoorzitter van de Emiel Van de Gucht-stichting, ondervoorzitter van het AMVB, gewezen voorzitter van Marnixring Brussel De Geus, lid van De Warande, de Vlaamse Club, de VVB, het ANV, het Priester Daensfonds. In 1985 richtte hij de Stichting Emiel Van de Gucht op. De doelstelling was om de ontwikkeling en de ontvoogding van de Vlaamse Gemeenschap, dus ook in Brussel, te stimuleren. De Stichting kende een driejaarlijkse prijs toe aan een wetenschappelijke studie die deze problematiek behandelde. De Stichting werd onlangs ontbonden en het archief werd toegekend aan het AMVB.

Aanvulling van het archief van Hugo Weckx

Het grootste gedeelte van het archief van Hugo Weckx werd overgedragen in 2006. Twee jaar geleden volgde een aanvulling, evenals deze zomer. Dit bestand bevat dossiers die gevormd werden uit hoofde van zijn bestuursmandaten in Brusselse verenigingen: HOB, BOT, KVS, 11 Juli, Het Beschrijf...

Aanvulling van het archief van de Vlaamse Volksbeweging – afdeling Brussel

In 2005 droeg Bernard Daelemans een deel van het archief van de Vlaamse Volksbeweging – afdeling Brussel over. Het betrof de documenten die onder zijn voorzitterschap waren ontstaan. Ook nu volgde een dergelijk deel. Het archief bevat notulen, briefwisseling, dossiers van specifieke Brusselse situaties, dossiers met de voorbereiding van het 4de Congres van Brusselse Vlamingen, dossiers betreffende de enquêtes inzake taalbeleid bij Brusselse warenhuizen en bankinstellingen.

Aanvulling archief Guy De Groot

Guy De Groot, VGC-ambtenaar, vulde ook een eerder geschonken bestand aan. Het betreft familiaal en huuselijk leven van een doorsnee Vlaams-Brusselse familie voor de periode 1936-1986.

Aanvulling archief KWB Ganshoren

Een van de trouwe opruimers is de voorzitter van KWB Ganshoren, Bart Vandecasteele. Diens voorganger, Omer Mommaerts, gaf indertijd het goede voorbeeld. Op geregelde tijdstippen volgen kleine archiefoverdrachten van verslagen en activiteiten van recentere jaren.

Uitbreiding periodiekencollectie

Wim Van der Elst bezorgde het AMVB een mooie aanvulling voor de periodieken. De bibliotheek van de voormalige K.U.Brussel werd ontruimd. Het AMVB kon dankzij de trouwe medewerking van de voorzitter heel wat tijdschriftreeksen aanvullen en kreeg zelfs enkele unieke titels binnen. O.m. het juweeltje van *De Kerels*, orgaan van De Veldbloem. Die Veldbloem, met epitheton 'Vlaamse vrijzinnige volksmaatschappij', was de eerste Brusselse vereniging die door gratis openbaar avondonderwijs de arbeidersklasse intellectueel wilde vormen. De vereniging werd gesticht in 1852, maar ontplooid pas in 1896 een grotere activiteit. Het orgaan van De Veldbloem *De kerels* verscheen tussen 1870 en 1875. Om de ganse reeks te kunnen lezen is het puzzelen met de catalogi van de Vlaamse erfgoedbibliotheeken, maar een aanzet vindt u nu in het AMVB waar de eerste drie jaargangen voortaan te vinden zijn en binnenkort digitaal beschikbaar.

Hotel 'Grand Hotel & Continental' op Corsica. Wellicht de laatste reisbestemming van August De Boeck. De kaart dateert van 1937. De componist overleed op 9 oktober 1937. Geschonken door Roger Versteede.

AMVB GAAT DIGITAAL

STAND VAN ZAKEN

Stephanie Aertsen

In januari van dit jaar startte het AMVB een digitaal project waarbij de verslagboeken van Vlaamse amateurverenigingen in Brussel gescand worden en online worden getoond. Intussen zijn ca. honderd verslagboeken gedigitaliseerd. Aangezien het scannen opmerkelijk sneller ging dan verwacht, kon het project uitgebreid worden naar andere archiefstukken.

Uitbreiding project

In eerste instantie was het digitaliseringproject gericht op het scannen van guldenboeken. Aangezien dit problematisch bleek omwille van auteursrechten en privacywetgeving, werd gekozen voor het digitaliseren van verslagboeken. Niet alleen berusten er op deze boeken geen auteursrechten, ze geven ook een vrij objectief beeld van de werking en geschiedenis van een vereniging. Het aantal pagina's werd geschat op ca. 10.000, waarvoor we ca. 7 maanden hadden uitgetrokken. Dit bleek een foutieve inschatting, het scannen vlotte veel sneller dan verwacht, waardoor we het aantal documenten gevoelig konden uitbreiden. Na evaluatie van de geïnventariseerde collectie werd een selectiematrix opgesteld die bepaalt welke archiefstukken in aanmerking komen voor digitalisering. Hierbij werd de vraag gesteld welke documenten de meeste informatie bevatten voor historisch onderzoek. Zo werd beslist om naast de verslagboeken ook de statuten, reglementen, losse verslagen en ledenbladen te scannen.

Dit betekent dat ook guldenboeken worden gescand, maar enkel de statuten en reglementen online terug te vinden zullen zijn. Andere inhoud als tekeningen, foto's en liederen zijn auteursrechtelijk beschermd en enkel in de leeszaal raadpleegbaar. Onder ledenbladen verstaan we elke vorm waaronder een bestuur op regelmatige basis informatie doorgeeft aan zijn leden, bijvoorbeeld door het uitgeven van een tijdschrift of krant, of het versturen van omzendbrieven of uitnodigingen. Op basis van die criteria werd nagegaan welke archieven nog in aanmerking zouden komen voor digitalisering. Uit het verwervingsregister blijkt dat het zou gaan om nog eens vijftig archieven. Aangezien de meerderheid nog niet werd ontsloten, zullen de archiefstukken in de nabije toekomst worden doorgenomen om te bepalen wat in aanmerking komt voor digitalisering. Op deze manier geeft het digitaliseringproject ook een verdere aanzet tot inventarisering.

Om dezelfde reden werd het archief van de Centrale voor Brussels Amateurtoneel in het kader van het project onder handen genomen. Het CBA startte in 1974

als koepelorganisatie en overlegorgaan voor de Brusselse amateurtoneelverenigingen. Het trachtte daarnaast het amateurtoneel te promoten en materieel te ondersteunen. De verenigingen bezorgden activiteitendossiers aan het CBA als bewijs van hun werking, vaak aangevuld met programmabrochures, affiches en krantenknipsels. Deze werden door het CBA per vereniging bewaard. Gezien haar positie ontving de organisatie echter ook regelmatig archiefstukken van de verenigingen, zoals statuten en verslagboeken. Deze stukken werden toegevoegd aan de dossiers. Vierentwintig deelarchieven konden worden afgescheiden, waaronder de archieven van De Meibloem, De Parnassusberg, De Bietjes enz. Deze deelarchieven werden geïnventariseerd en voor zover er voldaan werd aan de selectie-eisen, gedigitaliseerd.

Mede door deze inventarisering kon het project uitgebreid worden van ca. 100 verslagboeken naar 600 archiefstukken van een vijftigtal verenigingen.

Conservatie

Conservatie was een belangrijke drijfveer achter dit project. Alle verslagboeken en guldenboeken werden objectief beoordeeld op hun fysieke staat, gaande van 'goede staat' over 'lichte', 'licht tot matig', 'matig tot ernstig' tot 'zeer ernstige schade'. De ernstig beschadigde stukken werden voorgelegd aan Guy De Witte, conservator van De Zilveren Passer te Gent, om te beoordelen of digitaliseren in de huidige staat de schade zou verergeren. Vier verslagboeken en drie krantenboeken werden losgemaakt omdat de band het broze papier sterk beschadigde. Vijf boeken dienden een behandeling te ondergaan wegens actieve schimmel. Voor dertien kostbare werken werd intussen een zuurvrije doos op maat gemaakt om de banden te beschermen. De gescande verslagboeken worden ondertussen stelselmatig opnieuw geëvalueerd op schade door het scannen en herverpakt in zuurvrije dozen zodat ze liggend bewaard kunnen worden.

Duurzaam beheer

Op dit moment staat de teller op 12.551 scans in tiff-formaat, goed voor zo'n 650 GB. 230 pdf's werden aan de Adlibcatalogus gekoppeld, waarvan er ca.75 online te bekijken zijn. Het AMVB heeft zelf een digitaal depot uitgebouwd voor de huidige en toekomstige digitale bronnen. Niet alleen zal het project intern verder gezet worden, er moet ook rekening mee gehouden worden dat archiefvormers in de toekomst zullen vragen om hun digitaal archief te mogen overdragen. Hiermee dringt zich de nood op voor algemene richtlijnen met betrekking tot het bewaren van metadata, beveiliging en het controleren van de integriteit van de bestanden op lange termijn.

Bovendien werd besloten mee in het Archipelproject te stappen als testcase. Tot eind 2011 zouden de digitale bestanden van het AMVB kosteloos opgeslagen wor-

den met de noodzakelijke metadata. Het depotbeheer houdt ook controle van integriteit in en indien nodig omzetting naar courante formaten. Voor het AMVB betekent dit een back-up op afstand, die de kans op het verlies van data verkleint.

Website

Intussen kan u via onze website de eerste resultaten van het project bekijken. Via het tabblad 'Digitale bronnen' krijgt de bezoeker een overzicht van de verenigingen waarvan stukken gedigitaliseerd werden. Door het aanklikken van een vereniging wordt de gebruiker doorverwezen naar de pagina in de Adlibcatalogus met contextinformatie rond de vereniging. Via de vervaardiger krijgt men vervolgens een overzicht van alle archiefstukken. Wanneer deze dateren van voor 1940 zijn de stukken als pdf te raadplegen via deze fiches. Archiefstukken van na 1940 kunnen om privacyredenen niet

online getoond worden. Daarom wordt er op de fiches vermeld dat deze stukken gedigitaliseerd werden en in de leeszaal geraadpleegd kunnen worden.

Het archief van de Noordstar werd als voorbeeld genomen om een algemeen beeld van de gedigitaliseerde archiefstukken te schetsen. Dit archief is immers vrij volledig en dateert voornamelijk van vóór 1940, waardoor de bezoeker voorbeelden te zien krijgt van een guldenboek, brievenboeken, verslagboeken en ledenbladen. Deze stukken werden gekaderd door de geschiedenis van de vereniging en onderzoeksuggesties.

Via de rubriek 'Frequently Asked Questions' wordt een antwoord gegeven op praktische vragen en vragen in verband met archief, digitalisering en conservatie. U kan met uw vragen steeds terecht op digitalebronnen@amvb.be of 02 209 06 01.

Verdere verloop

Op 9 december wordt een publieksmoment georganiseerd om de resultaten van het project voor te stellen. Tot dan wordt er lustig verder gescand en worden de fiches in Adlib aangevuld en gecorrigeerd. De archiefstukken worden na controle van de bestanden opnieuw zuurvrij verpakt. Ter afsluiting van het project wordt een handleiding voor het scannen en een algemeen projectoverzicht uitgeschreven, zowel de praktische aspecten als de genomen beslissingen en motivaties zullen hierin worden uiteengezet. Tot slot zal het digitaliseringproject met enkele maanden verlengd worden. Meer hierover verneemt u in de volgende *Arduin*.

INVENTARIS VAN EEN ROEMRUCHT VERLEDEN?

HET ARCHIEF VAN DE BOND DER WEST-VLAMINGEN TE BRUSSEL

Mariet Calsius

Het archief van de Bond der West-Vlamingen te Brussel heeft altijd tot de verbeelding gesproken. Komt dit door de spreekwoordelijke ijver van de West-Vlamingen? Heeft het te maken met het roemruchte verleden van deze provincie? Is het de gave van de West-Vlamingen om voor hun zaak noest te ijveren? Heeft het te maken met in Brussel ingeweken West-Vlamingen die een mooie carrière uitbouwden? Dit laatste is een fenomeen dat zowel nu als in het verleden opduikt: van Julius Hoste sr. tot Arno Hintjes.

De relatie tussen het AMVB en de Bond der West-Vlamingen (BWV) is in het verleden sterk beïnvloed geweest door de gebroeders Dis en Eugeen Verstraete.¹ Reeds in 1975 lanceerden zij het idee om een 'Museum van het Vlaams Verenigingsleven van Brussel' op te richten. Dit gebeurde uiteindelijk onder de gelederen van het Karel Bulsfonds. Nadat de NCC de mogelijkheden had gecreëerd om het AMVB in 1977 op te starten, bleven beide broers geruime tijd actief. Dis Verstraete was o.m. afgevaardigd bestuurder van het AMVB voor de jaren 1977-1984.² Hun vader, Karel Verstraete, was 44 jaar lang voorzitter van de Bond der West-Vlamingen. Tijdens deze jaren beleefde de BWV zijn hoogdagen. Het initiatief tot het oprichten van een museum door de gebroeders is begrijpelijk als je ziet welke erfgoedcollectie hun vader tot stand had gebracht uit hoofde van zijn engagement(en) in het Vlaams-Brusselse verenigingsleven. Een groot gedeelte van de eerste schenkingen aan het AMVB was afkomstig van de gebroeders Verstraete en staat vaak in relatie tot de Bond der West-Vlamingen. Helaas werd bij de inventarisatie vastgesteld dat niet het volledige archief is bewaard gebleven.

De geschiedenis van de BWV is vrij goed gekend. Naar aanleiding van de jubilea – en zeker het 50-jarig jubileum – zorgde de vereniging er zelf voor dat er voldoende aandacht was, zowel in de nationale als in de regionale pers. Bij het 50-jarig jubileum werd zelfs een boekje uitgegeven en in 1985 verscheen een publicatie over *West-Vlaamse figuren te Brussel*. De titel spreekt voor zich en is een handig naslagwerkje voor het Vlaams-Brussels cultuurleven. Historische referenties zijn echter niet altijd terug te vinden.

¹ Dis Verstraete (1908-1984), Eugeen Verstraete (1910-1982)

² www.amvb.be. KOPPEN (Jimmy). 'Het AMVB in een historisch perspectief.' In: *Arduin*, jg. 1, 2007, nr. 1, p. 8.

Hendrik CONSCIENCE

Antwerpen 1812 Brussel 1881

Leerde zijn volk lezen

Peter BENOIT

Brussel 1874 Antwerpen 1901

Leerde zijn volk zingen

West-Vlaanderen

STAPLIED

VAN DEN

BOND DER WEST-VLAMINGEN VAN BRUSSEL

Gedicht van V. VAN CRAEYNEST

Musiek van P. en E. DANKEER

I.

In 't Noorden van West-Vlaanderen,
Daar maakt men ijne kant.
Wij minnen de landbouwen
Langs 't schoone Noordzeestrand
Ginds, aan den voet van 't IJzelfot,
In Brugge's stille stede,
Prijkt 't fier beeld der helden
Van dertienhonderd twee

REFREIN :

Dàr voorde ons onze meeder,
Dàr streilde ons vaders hand,
Wij sijn al trotsche kindren
Van 't vrije Keltelenand
En sijn wij uitgeseken
Van den geboortegrond :
Voor aard en taal we strijden
In den West-Vlaamschen Bond.

II.

Aan 't Oosten van West-Vlaanderen,
Lagt onze zandegoren :
De wever schiet behendig
De spoele door 't getouw ;
De landman ploegt den akker,
Ofwel het onkruid wirdt ;
De speldewerker lustig
Zingt 't onde liefdelied.

III.

Ten Zuiden grinst West-Vlaanderen,
Aan een bevrindten Staat.
Voor 't laud der Leisboorden,
Nog steeds ons herte slaat !
Ginds woont de hippeplanter,
Men swingelt er het vlas,
Dàr trosset, ten Grieningh'koster,
De glorie van ons ras !

IV.

Ten Westen van West-Vlaanderen,
Leeft 't steene volk der zee :
In uitgestrekte weiden,
Graast er het boude veer ;
In 't luttjen in de duinen,
Waakt moeder bij het kind ;
Wen vader op de gulven
Voor hem de korste wint !

V.

Gegroet ! o schoone West-Vlaanderen !
Gegroet ! o lakemat !
Van veel befaamde zonen,
Wier kunst wordt hooggeschat !
Gegroet ! o kunstgewoeten,
Landbouwen, Lese en stant ;
En gij, gewestgenooten,
Die zijt in Vlaanderland !

HERINNERING AAN HET BEZOEK van den
BOND DER WEST-VLAMINGEN van BRUSSEL
aan den "CERCLE D'ÉTUDES TYPOGRAPHIQUES"
(Studiekring voor Boekdrukkunst) op Zondag 24 December 1916.

Tussen 1980 en 1985 zijn aan de VUB o.m. bij prof. em. Els Witte een aantal interessante licentiaatverhandelingen gemaakt over het Vlaamse verenigingsleven in Brussel. Ook het doctoraat van Sabine Parmentier levert hier een grote bijdrage.³ Chronologisch gezien is er voor de 20^e eeuw een goede beschrijving van dat verenigingsleven voor de periodes 1900-1914, 1918-1926, 1950-1986. Deze onderzoeken plaatsen de Bond der West-Vlamingen in een ruimer kader.

Voor dat onderzoek is er uiteraard ook nog het archief. Op basis van een aantal archiefstukken, kan een vrij grondig beeld van de vereniging worden geschetst, ook al is een deel van het erfgoed verloren. Hier moet wel vermeld worden dat de onderzoeken die door de studenten van de VUB gebeurden, onmogelijk op basis van het archief konden gebeuren. Het archief werd pas in 1986 aan het AMVB overgedragen. De meeste van deze onderzoeken verwijzen naar de informatie in de nationale pers.

Oprichting van de BWV

In het archief zijn een aantal aantekeningen en memories terug te vinden die een beeld van de vereniging geven. Het verhaal van oudjaar/nieuwjaar 1905-1906 wordt hierin telkens bevestigd. U herinnert zich allicht het artikel van Charlotte Debroux in het vorige nummer van *Arduin*.⁴ De feestvierders in café De stad Kortrijk opperden een 'maatschappij te stichten van Kortrijkzanen, maar door een opmerking van dezen niet van Kortrijk, werd er besloten een van West-Vlamingen te vormen.' En het bleef menens. Blijkbaar werd de zondag daarop al een vergadering gehouden waarbij 18 aanwezigen zich lieten inschrijven. Van die 18 waren er 13 afkomstig van Kortrijk en 5 van andere West-Vlaamse gemeenten. Ze besloten om tijdelijk een 'komiteit' te vormen en zichzelf 3 maanden tijd te geven om propaganda te voeren en een reglement op te stellen.⁵ Dit verklaart wellicht ook waarom de naam 'Verbroedering der West-Vlamingen' één maal opduikt.⁶

³ ANTHIERENS (Mark). *Het Vlaams Verenigingsleven in Brussel, 1950-1962*. Onuitgegeven licentiaatverhandeling VUB. Brussel, 1985. BERNAERD (Anton). *Het Vlaamse verenigingsleven te Brussel en de strijd om politieke macht: bijdrage tot de studie van het sociaal-cultureel en politiek leven te Brussel, 1900-1914*. Onuitgegeven licentiaatverhandeling VUB. Brussel, 1988. PARMENTIER (Sabine). *Vereniging en identiteit. De opbouw van een Nederlandstalig sociaal-cultureel netwerk te Brussel (1960-1986)*. Taal en sociale integratie 10. Brussel, 1988. SIEBEN (Luc). *De Vlaamse Beweging en de strijd om Brussel na de Eerste Wereldoorlog, 1918-1926*. Onuitgegeven licentiaatverhandeling VUB. Brussel, 1985.

⁴ DEBROUX (Charlotte). 'Vlaamse Ontvangst in Brussel. De Bloei van de Brusselse Bond der West-Vlamingen in het interbellum.' In: DEBROUX (Charlotte) (ed.). *Herinnering & Migratie. Verenigingen van nieuwe Brusselaars tijdens het Interbellum*. Brussel, 2010, p. 52-159. DEBROUX (Charlotte). 'Verenigingen van nieuwe Brusselaars tijdens het interbellum. Het derde luik van Herinnering & Migratie.' In: *Arduin*, jg. 4, 2010, p. 21-39.

⁵ BE AMVB 221/047

⁶ 'Bond der West-Vlamingen: viering van het vijftigjarig bestaan.' In: *De Brusselse Post*, jg. 6, 1956, nr. 11, p. 9.

Op 4 maart 1906 werd het eerste bestuur gekozen: Valeer Lefevre (voorzitter), Henri Lampe (ondervoorzitter), Jules Driesschaert (eerste schrijver), Karel Verstraete (tweede schrijver), Louis Swinnen (kasmeester) en Leo Mattelaere (commissaris). Men besloot een oproep te doen in de dagbladen om leden te ronselen. Op de volgende vergadering in april bleek echter dat er niet veel respons was gekomen en er vond al een eerste bestuurswissel plaats. Jules Driesschaert gaf zijn ontslag wegens tijdsgebrek. Karel Verstraete werd bijgevolg eerste schrijver en Juliaan Matton tweede. Het nieuwe bestuur besloot om nogmaals een oproep te plaatsen. In hoeverre dat echt succesvol was, blijft onbeantwoord. Feit is dat de BWV in zijn eerste bestaansjaar moest uitkijken naar een ander lokaal. De stad Kortrijk was te klein geworden en er werd uitgeweken naar het Hof van Oostenrijk in de Steenstraat. Dat duurde ook niet lang want het lokaal werd verkocht en de vereniging trok naar het Groot Gulden Kasteel in de Sint-Katelijnestraat. Ook hier verbleven de West-Vlamingen niet lang en trokken in 1909⁷ naar het Vlaamsch Huis op de Grote Markt.⁸ De BWV is niet de enige Vlaamse vereniging die een lokaal in Brussel zocht. Hun omzwervingen zouden zich in de jaren daarop verder zetten. Zo trokken ze in 1918 naar de Lion Belge in de Guldenhoofdstraat en in 1923 naar het Hof van Tilmont. Hier zouden ze blijven tot 1956 om vervolgens naar de Graaf van Egmont te trekken.⁹

Uitbouw van de vereniging

De problemen voor een vergaderlokaal stonden de vereniging echter niet in de weg om al in 1907 een bibliotheek op te richten die in 1909 effectief werd uitgebouwd. Dat het de West-Vlamingen menens was blijkt uit de vermelding van een bibliotheeklijst van 1907, helaas niet bewaard. Tijdens de Eerste Wereldoorlog zou de bibliotheek ook een zeer groot aantal lezers kennen en werd er zelfs een tweede bibliothecaris aangesteld. Dat de bibliotheek een succes was, blijkt ook uit het feit dat ze tot 1956 bleef bestaan. Toen het Hof van Tilmont in 1956 een nieuwe uitbater kreeg, werden de West-Vlamingen op straat gezet. Helaas konden de boeken niet mee naar het nieuwe lokaal de Graaf van Egmont. De bibliotheek, die meer dan 30 jaar op zondagvoormiddag open was, werd opgeheven.¹⁰

⁷ De publicaties en de aantekeningen spreken elkaar soms tegen wat data betreft. Uit de context van de geschiedenis kan echter soms met zekerheid worden gezegd welke hier de voorkeur moet genieten.

⁸ BE AMVB 221/047. KONINKLIJKE BOND DER WEST-VLAMINGEN. *50 jaar. 1906-1956*. Brussel, 1956, p. 23-24.

⁹ KONINKLIJKE BOND DER WEST-VLAMINGEN. *50 jaar. 1906-1956*. Brussel, 1956, p. 24.

¹⁰ KONINKLIJKE BOND DER WEST-VLAMINGEN TE BRUSSEL. *West-Vlaamse figuren te Brussel*. Brussel, 1985, p. 28.

Bestuur en Vlaggencomité van de Toneelafdeling bij hun 10e verjaardag, 1922
[BE AMVB 221/172]

In 1911 verscheen het orgaan van de BWV: de *West-Vlaamse Bazuin*. Dit werd het communicatiemiddel van de vereniging. Hierin werden alle activiteiten aangekondigd en verschenen de verslagen van de bestuursvergaderingen. Nieuwe leden en familiale berichten werden opgenomen. Ook de West-Vlaamse middenstander in Brussel werd aangeprezen. Zo konden we bij toeval achterhalen dat apotheek De Brabandere op de Helmetsesteenweg in Schaarbeek werd uitgebaat door een West-Vlaamse apotheker. Op geregelde tijdstippen verscheen ook nieuws uit de provincie West-Vlaanderen. De schenkingen aan de bibliotheek werden opgenomen in het ledenblad. Het tijdschrift verscheen maandelijks.¹¹ Aangezien de notulen van de bestuursvergaderingen werden afgedrukt, kunnen we aannemen dat het ledenblad een zeer belangrijke rol speelde, de naam van 'orgaan' waardig. Het logo van het ledenblad verwees naar de voorvaders: een bazuin riep de krijgers op te strijden (voor de Vlaamse zaak).¹² De periodiciteit van verschijnen wijzigde gedurende de jaren van maandelijks, tweemaandelijks tot jaarlijks.¹³

Naast de afdeling die belast was met het ledenblad werden ook andere afdelingen vlak vóór of ná de Eerste Wereldoorlog opgericht: bijv. de toneelafdeling in 1912, de kinderafdeling in 1922.¹⁴ Die uitbouw van de vereniging via afdelingen wijst alleszins op het succes van de Bond. Ook het feit dat sommige afdelingen een eigen vlag kregen, bekrachtigt dit.

De BWV bleef actief tijdens de Eerste Wereldoorlog en richtte in 1915 zelfs een steunfonds op: de Liefdadigheidsafdeling zorgde voor materiële hulp aan behoeftige leden. De grootste hinderpaal hierbij bleek de 'West-Vlaamse fierheid' te zijn.¹⁵ Na de oorlog werd een samenwerkende vennootschap opgericht om de verwoeste gewesten – in dit geval West-Vlaanderen – te helpen heropbouwen.¹⁶

¹¹ BE AMVB 221/047

¹² *Westvlaamse Bazuin*, 1 (1912) 1-2.

¹³ Voor de oorlog verschenen er drie jaargangen (1911-1913), in 1920 hernam men de publicatie van het tijdschrift met de vierde jaargang. *De Westvlaamse Bazuin* verscheen tot de vereniging ophield te bestaan in 2002, met een tweede onderbreking tijdens de Tweede Wereldoorlog. DEBROUX (Charlotte). 'Vlaamse Ontvangst in Brussel. De Bloei van de Brusselsse Bond der West-Vlamingen in het interbellum.' In: DEBROUX (Charlotte) (ed.). *Herinnering & Migratie. Verenigingen van nieuwe Brusselaars tijdens het Interbellum*. Brussel, 2010, p. 69.

¹⁴ Charlotte Debroux belicht deze afdelingen meer in het artikel in het meinummer en ook in de publicatie die verschenen is naar aanleiding van het project. DEBROUX, *Op. cit.*, 67-75. CALSIUS (Mariet). *Inventaris van het archief van de Bond der West-Vlamingen te Brussel (1906-1992)*. Brussel, 2010.

¹⁵ *50 jaar Koninklijke Bond der West-Vlamingen Brussel*, p. 25, 32-33.

¹⁶ BE AMVB 221/047

Groepsfoto van oorlogsverminkten, hulpdienst en bestuur van de Bond, 1917 [BE AMVB221/135]

Niet alle afdelingen blijken even succesvol te zijn. In het verlengde van de toneelafdelingen werd ook gedacht aan de oprichting van een muziekafdeling en van een symfonieorkest. Denk hierbij ook aan de rol die dergelijke afdelingen zouden kunnen spelen bij het opluisteren van de feesten, toneelactiviteiten e.d. De geschiedenis van het orkest was een beetje hetzelfde als de zangafdeling. Gedurende het bestaan van de BWV werden meerdere pogingen tot oprichting ondernomen, maar na 2 à 3 jaar telkens weer opgeheven. De eigenlijke muziekafdeling werd in 1920 opgericht met de bedoeling het 15-jarig bestaan luister bij te zetten. In 1922 trad echter een scheuring op 'door vreemde inzijseling'. In 1923 werd opnieuw geprobeerd, maar door gebrek aan geldmiddelen viel de afdeling uiteen in 1925.¹⁷

Sommige afdelingen die vóór W.O.I waren opgericht, werden voortgezet onder een andere naam. Het is in de bronnen niet altijd duidelijk of daar dan een tijdspanne

¹⁷ BE AMVB 221/047

van inactiviteit tussen zit. Zo was er in 1913 reeds een initiatief tot oprichting van een Studiefdeling, na de oorlog werd dit de Studiekring.¹⁸ Een ander voorbeeld is het Perskomiteit dat begin van de jaren 1930 werd samengesteld om de pers op de hoogte te houden van de activiteiten die gepland waren.¹⁹ Een van de memories van de stichtende leden spreekt echter over een eerste perskomiteit in 1911.²⁰ Dit staat vermeld bij de *West-Vlaamse Bazuin*. Dit lijkt logisch als hiermee de redactie van het ledenblad wordt bedoeld. Dat perskomiteit van de jaren 1930 lijkt overbodig om elders activiteiten aan te kondigen als er een ledenblad is. Desalniettemin kon het de bedoeling zijn om zo nieuwe leden te werven. Misschien mogen we ervan uitgaan dat er wel zo iets als een communicatiecel bestond. Het onderzoek van Sieben is grotendeels gebaseerd op berichten in *Het Laatste Nieuws* voor de jaren 1919-1926. Het boekje dat bij het 50-jarig bestaan werd uitgegeven vermeldt hierover echter niets.

De verschillende afdelingen hadden een eigen werking en eigen bestuur. Dit kan bevestigd worden door het feit dat van de toneelafdeling statuten en notulen zijn bewaard. Alles werd strikt opgevolgd door het algemeen bestuur. 'Ze zijn allen ondergeschikt aan het oppertoezicht van de algemene vergadering, waarvoor ze werken en waarvan ze hun richtlijnen ontvangen. Die afdelingen beogen vooral de materiële, zedelijke en culturele verheffing van onze stamgenoten, die anders, in het verbeulemanste Brussel, alleen tot be- en verderf geleid zouden worden.' Voor elke activiteit was goedkeuring nodig. 'Zo gebeurt alles met de volstrekte zekerheid van eer en deugd, zoals het in een goede, degelijke West-Vlaamse familie hoort!'²¹

Hoe lang en in hoeverre de verschillende afdelingen van vóór 1940 blijven bestaan, is niet duidelijk. In 1948 werden bij de toneelafdeling wel nog de cabaretafdeling en de jeugdafdeling verder uitgebouwd.²² De BWV nam gedurende haar bestaan ook initiatieven die niet echt tot aparte afdelingen leidden, maar waarvan de leden wel ten volle van de voordelen konden genieten.²³ Bovendien had de figuur van Karel Verstraete zo'n grote impact op de vereniging dat o.i. gezegd kan worden dat zijn overlijden meer impact heeft op de geschiedenis van de vereniging dan bijvoorbeeld de oorlog(en) en bijgevolg ook een breuk in de werking veroorzaakt. Karel Verstraete was 44 jaar lang voorzitter van de vereniging; vanaf 1915 tot aan zijn dood in 1954. Hij was ook een van de stichtende leden en reeds vrij vroeg actief in het bestuur van de BWV.

¹⁸ Al worden studiefdeling en studiekring door de Bond naast elkaar en door elkaar gebruikt in de communicatie.

¹⁹ DEBROUX, *Op. cit.*, p. 75.

²⁰ BE AMVB 221/047

²¹ KONINKLIJKE BOND DER WEST-VLAMINGEN. *50 jaar. 1906-1956*. Brussel, 1956, p. 32.

²² BE AMVB 221/047

²³ *Westvlaamse Bazuin*, jg. 14 (1931) 8. DEBROUX, *Op. cit.*, p. 33-34.

Geschiedenis van het archief

Het archief van de Bond der West-Vlamingen is niet volledig. Dat blijkt uit de hiaten in tijd die de inventaris vertoont en uit een aantal archiefstukken die bepaalde documenten opsommen. Het archief zoals het nu in het AMVB berust, bestaat uit verschillende delen. Een groot gedeelte werd overgedragen door Franz Denys, de laatste voorzitter van de vereniging. Franz Denys bekleedde net zoals Karel Verstraete de functie van voorzitter voor een zeer lange periode: van 1965 tot 2002. Het is duidelijk dat bij hem het archief berustte. Aanvullingen in het archief zijn afkomstig van andere oud-leden zoals Etienne Schepens en de gebroeders Dis en Eugene Verstraete. Behalve archiefstukken zijn er ook een aantal realia die niet meer traceerbaar zijn, zoals bijvoorbeeld het borstbeeld van Karel Verstraete.

Een aantal brieven uit 1980 duidt op eerste contacten tussen de BWV en het AMVB. Dit verloopt via Dis Verstraete die in het AMVB helpt om de aanwinsten te verwerken. Dan wordt reeds nagedacht over een samenwerking in verband met het 75-jarig jubileum in 1981. In 1986 volgt nog een uitgebreide samenwerking en wordt ook een deel van het archief overgedragen.

Van de ontstaansjaren van de Bond zijn zeer weinig archiefstukken bewaard gebleven. Het archiefdeel dat door Franz Denys werd overgedragen, bevatte alleszins zeer weinig 'oude' stukken. Voor die beginperiode berustten een aantal stukken in het archief van Karel Verstraete. Een deel van Verstraetes archief werd overgedragen door zijn zonen. De bescheiden raakten verspreid over verschillende bestanden, maar het archief kon gedeeltelijk worden gereconstrueerd. Het AMVB kan ervan uitgaan dat wat nog van het archief is overgebleven, volledig werd overgedragen.

Inhoud van het archief en verantwoording van de inventaris

Aangezien het archief niet meer volledig is, was het niet mogelijk om te ordenen naar organisatie. Dit zou perfect mogelijk én interessant geweest zijn door de zeer strakke controle van het hoofdbestuur over de verschillende afdelingen. Weliswaar zou dan een tweedeling in tijd ook duidelijk zijn geweest. Op zijn minst zou het een goed overzicht gegeven hebben van alle aspecten van de vereniging. Helaas... Om aan dit euvel te verhelpen werd gekozen om te ordenen naar functie. Dat geeft een indeling van de stukken in vier hoofdgedelingen: stukken van algemene aard, stukken van bijzondere aard, documentatie en het fotoarchief. Binnen die hoofdgedelingen springen telkens de grotere reeksen in het oog. Deze reeksen zijn hoofdzakelijk stukken van na 1954.

Het is interessant om te zien dat de werking van de BWV en bijgevolg het archief door twee figuren is bepaald: dat zijn de personen die het langst het ambt van voorzitter hebben waargenomen, Karel Verstraete en Franz Denys. Toch is het interessant om de opsomming van alle voorzitters in chronologische volgorde te geven:

- Valere Lefebvre, stichter-voorzitter, 1906-1907;
- Emile D'Artois, 1907-1915;
- Karel Verstraete 1916-1954;
- Prosper Peiren, 1954-1957;
- Hugo Van Eecke, 1958-1965;
- Franz Denys, 1965-2002.

De **stukken van algemene aard** bevat de grootste reeks, nl. 'Briefwisseling en andere stukken'. Die omschrijving dekt zowel ingekomen brieven als minuten (meestal) van uitgaande brieven. Bij de ingekomen stukken is er echter een grote verscheidenheid: informatie over activiteiten en kladverslagen, uitnodigingen van andere verenigingen, brieven van leden die reageren op artikels in *De West-Vlaamse Bazuin*... Hierbij moet worden opgemerkt dat vanaf 1954 tot 1991 alle jaren aanwezig zijn, maar de volledigheid per jaar kan nog zeer sterk verschillen. Wat betreft de voorgangers van Franz Denys, is de briefwisseling minder omvangrijk. Een volledig kalenderjaar is niet altijd voorhanden!

Briefwisseling van vóór 1954 is er nauwelijks. Daarom werd geopteerd om deze samen te beschrijven. Een deel van deze stukken is afkomstig uit de vroegere documentatiemap Karel Verstraete. Er werd echter vastgesteld dat van deze 'oudere' stukken een aantal bescheiden fout geklasseerd was.

Een tweede onderdeel bevat de **stukken van bijzondere aard**. Gedeeltelijk kan in dit onderdeel een secundaire ordening naar organisatie worden aangebracht, zij het ook alleen in de mate van het mogelijke.

Onder een eerste luik valt de algemene werking van de vereniging, opgesplitst in bestuur en organisatie, leden en financiën. Wat het bestuur en de organisatie van de BWV betreft zijn de statuten terug te vinden enerzijds als brochure in 1923

p 21 boven: Uitnodiging voor voordracht- en filmavond, 1938 [BE AMVB 221/096]

links: Brief met uitnodiging voor de zitting waarin de Bond der West-Vlamingen de titel van 'Koninklijk' zal worden toegekend, 1956 [BE AMVB 221/106]

rechts van boven naar beneden: v.l.n.r.: Juliaan Matton (vaandrig/bibliothecaris), Karel Verstraete (voorzitter), Alfons Hessens (ondervoorzitter en voorzitter van de toneelafdeling), 1953 [BE AMVB221/255]

Groepsfoto voor het oude Noordstation aan het Rogierplein, 1931 [BE AMVB221/194]

Groepsfoto bij het 80-jarig jubileum, 1986 [BE AMVB221/304]

Vriendelijke Uitnodiging tot den **VOORDRACHT- EN FILMAVOND**
op **ZONDAG 30 OKTOBER 1938**, in den schoot van den **BOND DER WEST-VLAMINGEN**, Brussel

TE HOUDEN OVER

Theecultuur en Nederlandsch-Indië

PROGRAMMA :

1. Voordracht door den Heer D. Rousseels : Geschiedenis en Beteekenis der Theecultuur.
2. Films : a) *Thee in Nederlandsch-Indië, Britsch-Indië en Ceylon*;
b) *Talking of Tea* (historische geluidsfilm);
c) *Van Hier en Daar uit Ned. Oost-Indië*: reis door de eilanden
Java, Bali, Sumatra, Celebes, Nieuw-Guinea.
3. Aanbieding van 'n kopje *THEE* door het te Brussel gevestigde « **THEEBUREAU** »
met 'n gesuikerd koekje, « *tea* » genaamd, ofwel, naar believen, 'n zout-
koekje, « *Frits* » genaamd van de gekende « **De Beukelaer's Fabrieken** ».

Bijvoegsel aan de « West-Vlaamische Bazen », Oktober 1938.

DRUCK. A. DEBIEVE, BRUSSEL

PROVINCIAAL GOVERNEMENT
VAN
BRABANT

Brussel, 16 Oktober 1936.
M. Elshout
Til. 16.12.36 (28 1/2 uur)

Stoffie VERKAPTOEGENEMING
no VIII/2.3.

De bevestiging dient getuigd te de
M. GOVERNEMENT VAN BRABANT
in het verband met de bevestiging van
de aanwezigheid van deze land verandering.

VOORWERP.
Koninklijke Maatschappijen.

BEZAAKDE, Bijzakeer de Voorzitter,

Ik heb de eer U te melden dat het bevestigd wordt
het E.N. de Koning bevestigd heeft aan een Vereniging de til
van Koninklijke Maatschappij toe te kennen, plechtig sal
overhandigd worden op Vrijdag 5 November 1936 te 17 uur
op het Provinciaal Gouvernement van Brabant, Lagang 69,
Lambertstraat te Brussel.

Ik verzoek U deze plechtigheid te willen bijeen
vergeven van een water lid van een Vereniging.

Hoogachtend,

DE GOVERNANT,
J. de Meuff.

Aan de Heer FRINGS
Voorzitter van de "Koninklijke Bond der
West-Vlamingen"
Oude Gravenmarkt, 19
BRUSSEL.

74.2000 AMKA

gepubliceerd, anderzijds als gepubliceerde bijlage uit het Belgisch Staatsblad. Eveneens voldoende aanwezig zijn stukken betreffende de geschiedenis van de vereniging. Al moeten deze wel kritisch worden benaderd. Hier moet ook worden gewezen op de briefwisseling. Een van de oudste leden was Juliaan Matton. Hij was meer dan 30 jaar verantwoordelijk voor de bibliotheek en bovendien een van de stichtende leden. Hij reageerde geregeld met een brief op wat er in *De West-Vlaamse Bazuin* verscheen of hem op een of andere manier ter oren kwam. Een deel van de documenten betreffende de geschiedenis is waarschijnlijk ook van zijn hand. Hij overleed in 1972.

Het meest opvallende is echter het totaal ontbreken van notulen, terwijl er voldoende aanwijzingen zijn dat die wel gemaakt werden. In de briefwisseling 'en andere stukken' zijn kladversies aanwezig. Ook de 'voorlopige inventaris van het archief' die in 1970 werd opgesteld vermeldt vier verslagboeken:

- Verslagboek nr. 1,
- Verslagboek nr. 2,
- Verslagboek 1912,
- Verslagboek 1946.

Mogen we hieruit afleiden dat nr. 1 en 2 het gat tussen 1912 en 1946 zou kunnen opvullen? Het is ook onwaarschijnlijk dat er geen verslagen werden gemaakt aangezien het hoofdbestuur alles vrij sterk onder controle hield. Bovendien is er een verslagboekje van de toneelafdeling bewaard én verschenen de verslagen ook in het ledenblad.

De ledenadministratie en andere stukken zijn onder dit luik terug te vinden. Ook hier geeft die bewuste 'voorlopige inventaris' aan dat er ook ander archiefmateriaal zou zijn geweest. Van deze stukken is het wel mogelijk dat ze vermengd zijn geraakt met andere gelijkaardige documenten:

- '16 omslagen met nieuwe leden (1913)' werden misschien ondergebracht in de steekkaartenbak,
- 'overlijdensberichten' worden misschien verward met de bidprentjes, die wel voorhanden zijn.

We mogen er alleszins van uitgaan dat de ledenadministratie zo goed als volledig is bewaard gebleven, net zoals de ledenbijdragen. Deze zijn dan terug te vinden in het derde onderdeel betreffende financiën. Ook hier zijn hiaten vast te stellen. Met enige creativiteit kan de onderzoeker toch een aantal interessante vooroorlogse gegevens reconstrueren op basis van de rekeningen en de kasboeken.

Het tweede luik van de categorie stukken van bijzondere aard omvat de archiefstukken betreffende de bijzondere werking van de vereniging, m.a.w. de ontplooidde activiteiten. Helaas is ook hier duidelijk dat het archief niet volledig is. Onterecht lijkt het dan te denken dat de BWV alleen een ledenblad uitgaf en

feesten inrichtte. Dit luik wordt opgesplitst in drie delen: activiteiten ontwikkeld door de BWV, activiteiten ontwikkeld door de toneelafdeling en activiteiten i.s.m. andere Brusselse verenigingen. Ideaal zou zijn om een indeling te maken activiteiten ontwikkeld door de BWV, activiteiten ontwikkeld door de afdelingen en activiteiten i.s.m. andere Brusselse verenigingen. Wat het tweede deel hier betreft, kan alleen maar de toneelafdeling worden aangegeven. De bewuste 'voorlopige inventaris' vermeldt echter wel drie interessante stukken die zouden getuigen van de bibliotheekwerking:

- Twee boekenregisters (1907 en zonder datum),
- Register van ontleende boeken van 1923-1924.

Getuigenissen van andere afdelingen werden niet teruggevonden. Wat eveneens verdwenen blijkt te zijn, zijn de ledenbladen van de West-Vlaamse Kring van Gent (*Schild en Vriend*, 1912-1914) en van het Verbond van de West-Vlaamse Kringen (*De West-Vlaming*, 1910-1923).

Tot slot dient hier vermeld te worden dat de **documentatie** en het fotoarchief de inventaris afsluiten. De documentatie is niet uitgebreid. Het **fotoarchief** daarentegen wel. Het bevat zowel afgedrukte foto's als de clichés van de foto's uit *De West-Vlaamse Bazuin*. De clichés werden (nog) niet ontsloten, de afgedrukte foto's wel. Aangezien voor de periode voor de Tweede Wereldoorlog veel archiefmateriaal verloren ging, vormt de fotocollectie een interessante getuigenis van die oudste periode. Niet alle foto's zijn dateerbaar, maar kunnen toch in de tijd worden geplaatst door middel van de context. Enige ordening in de foto's brengen was niet evident. Heel wat foto's zijn op verschillende tijdstippen overgedragen. Sommige zijn op de achterzijde beschreven, maar die informatie moet kritisch worden benaderd. De fotoverzameling van de BWV is een bestand dat in het verleden geregeld werd geraadpleegd voor tentoonstellingen, publicaties... en dat had zijn gevolgen op de ordening. Ook de vele dubbels maken het niet gemakkelijker. Het ontsluiten van de collectie had dan ook een vrij gedetailleerde beschrijving nodig om een zinnige ontsluiting te kunnen zijn. Door een gedetailleerde beschrijving kon al snel worden vastgesteld welke foto's enige samenhang vertoonden en was het zelfs mogelijk om 'dossierjes' te vormen.

Een zeer mooie reeks is het fotodossier van de viering van het 15-jarig bestaan. De foto's zijn genummerd met Romeinse cijfers en je krijgt volgend verhaal:

- I tot III: verzamelen aan het Noodstation,
- IV tot XII: de stoet op stap en Karel Verstraete wordt uitgehaald (foto IX),
- XIII: de stoet passeert aan de Beurs,
- XIV: de stoet komt aan op de Grote Markt,
- XV tot XVI: afwachten op de Grote Markt,
- XVII tot XVIII: dansen op de Grote Markt!

BWV en de andere...

Ondanks het feit dat er heel wat hiaten in het archief zijn, is het toch mogelijk om de geschiedenis van de Bond der West-Vlamingen te reconstrueren en de plaats van de vereniging in het Brusselse verenigingsleven te onderkennen. Dat de BWV van enig belang is geweest bewijst de licentiaatverhandeling van Sieben die vooral op basis van de krant *Het Laatste Nieuws* de geschiedenis van de vereniging tussen 1919 en 1926 heeft kunnen reconstrueren. De inventarisatie van de archieven van de andere gouvbonden die tijdens het interbellum ontstonden zal dit misschien kunnen bevestigen.

Ofschoon de Eerste Wereldoorlog en de nasleep van het activisme niet te onderschatten waren voor de Vlamingen in Brussel, kenden de Brusselse gouvbonden tijdens het interbellum een grote bloei. Het bewaren van de traditionele waarden van de streek van herkomst sloot aan bij de naoorlogse mentaliteit.²⁴ Het succes van de gouvbonden in Brussel zou ook te maken hebben met een strategische planning van ingevulde mandaten door leden van de Vereniging van Oud-strijders (VOS). De neutraliteit die de VOS in pacht had, was een belangrijk instrument. Pieter Geyl stelde zelf vast dat de 'verse' instroming van nieuwe Vlamingen ervoor zou zorgen dat men minder snel verfranste.²⁵ Op het moment dat Geyl Brussel bezocht in 1921, was de West-Vlaamse gouvbond weer actief en hadden de Oost-Vlamingen en de Antwerpenaren zich ook verenigd.²⁶ Naast de VOS bleek de BWV ook een grote rol te spelen in het ontstaan van de andere gouvbonden. BWV kon al met enige ervaring op hun werking terugblikken. Bovendien had de goed uitgebouwde structuur van de vereniging zijn succes al bewezen.²⁷

Het Vlaamse verenigingsleven stond tijdens en na de Tweede Wereldoorlog op een laag pitje en de meeste gouvbonden richtten geen activiteiten in. Tot aan de uitbouw van de Vlaamse gemeenschapsstructuur (vanaf 1965) waren de gouvbonden samen met de Vlaamse Club en het Vlaams Komitee Brussel enkele van de weinige verenigingen die op geregeld tijdstip activiteiten organiseerden. Uiteraard was het heropstarten van de verenigingsactiviteiten na W.O. II niet vanzelfsprekend. De strategie van de gouvbonden die tijdens het interbellum zijn succes had bewezen, werd net de doodsteek van de gewestkringen. De werking

²⁴ SIEBEN, *Op. cit.*, p. 92-95. WOUTERS (Nico). 'Brusselse gouvbonden (Gewestbonden)'. In: *Nieuwe encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Tielt, 1998, p. 654.

²⁵ SIEBEN, *Op. cit.*, p. 101-102.

²⁶ De Oost-Vlaamse Gouvbond en de Antwerpse Gouvbond ontstonden allebei in 1920.

²⁷ SIEBEN, *Op. cit.*, p. 103.

van de bonden werd na 1950²⁸ hernomen, maar echte glorie-dagen beleefden ze niet meer. De samenwerking van de vier grote verbonden in de Rally van de Gouwbonden en de Welsprekendheidstornooien kon wel op bijval rekenen. Waar de gouwbonden aanvankelijk gericht waren op gezelligheid, vorming en cultuur-verspreiding, bleef vooral de gezelligheid overeind. De uitbouw van het Vlaams gemeenschapsleven speelde hierin uiteraard een rol en droeg ertoe bij dat de gewestkringen hun onthaalfunctie verloren. De vier bonden die nog na W.O. II actief waren, bleken niet zo geïntegreerd te zijn in de latere organisatiestructuur van de Brusselse Vlamingen. Ze waren wel aangesloten bij het Vlaams Komitee voor Brussel. Voor de verspreiding van hun tijdschrift konden ze ook beroep doen op de logistieke ondersteuning vanuit het Contact - en Cultuurcentrum.²⁹ De Bond der West-Vlamingen organiseerde aanvankelijk nog op regelmatige tijdstippen activiteiten. Eind jaren 1950 - begin 1960 waren er nog uitstappen naar West-Vlaanderen (ca. 3 per jaar), Driekoningenmaal en kinderfeesten in december, voordrachten en toneelvoorstellingen, ...³⁰ Het culturele karakter bleef bewaard, maar verviel enigszins in het folkloristische. Het aantal jubileumvieringen nam na 1956 (50 jaar) toe en kan duiden op een heimwee naar de vroegere glorie-dagen. Ook de verschillende afdelingen vielen geleidelijk weg. De West-Vlaamse Bazuin verscheen in de jaren 1990 nog maar sporadisch. In 2002 hield de vereniging op te bestaan.

De Bond der West-Vlamingen groeide tijdens het interbellum uit tot de grootste gouwbond van Brussel met verschillende afdelingen. Het eeuwfeest zal de vereniging echter niet halen. Na een opflakking in de jaren 1950-1960 kwijnt de bond weg. Nieuwe generaties, nieuwe economische en politieke inzichten, maatschappelijke en technische evoluties maakten de Bond der West-Vlamingen stilaan overbodig.

²⁸ De Bond der Limburgers voor Brussel werd zelfs pas in 1950 opgericht. Dat was min of meer de opvolger van de Vriendenkring Limburg die in 1897 was opgericht, maar uiteindelijk volledig verfranst. CALSIUS (Mariet) en DE WOLF (Thomas). *Inventaris van het archief van de Bond der Limburgers voor Brussel en Omgeving* - BE AMVB 160. Brussel, 2005.

²⁹ ANTHIERENS, *Op. cit.*, p. 156-157. PARMENTIER, *Op. cit.*, p. 185-187. WOUTERS, *Op. cit.*, p. 654.

³⁰ ANTHIERENS, *Op. cit.*, p. 158.

BOUMKOEUR

GEZEGD EN GEZWEGEN
CUISINE ET DÉPENDANCES

RACHID DJAÏDANI

AGNÈS JAQUI / JEAN-PIERRE BACRI

de**b**ottelarij
KUNSTENFESTIVALdesARTS
théâtre de la **BALSAMINE**

Coproduction: Dito'Dito, KVS de**b**ottelarij, Théâtre de la Balsamine, kunstenFESTIVALdesArts
Nederlandse versie: 7, 19, 10, 11 mei, 20u 2002 (12 mei, 18u) de bottelarij, Delaunoystraat 58, 1080 Brussel
Version française: 20, 21, 22, 23, 24, 25 mai, 21h 2002 Théâtre de la Balsamine, Av. Félix Marchal 1, 1030 Bruxelles
tickets : 02.412 70 70 www.kvs.be + 070.222 199 www.kunstenfestivaldesarts.be + 02.735 64 68 www.balsamine.be

IN THEORIE ZIJN THEORIE EN PRAKTIJK GELIJK, IN DE PRAKTIJK NIET

PROBLEMATIEK EN INVENTARISATIE VAN HET ARCHIEF VAN HET BRUSSELS THEATERGEZELNSCHAP VZW DITO'DITO

Stephanie Aertsen

Begin oktober 2007 kregen de archivariissen-in-spe een lijst onder de neus geduwd met mogelijke stageplaatsen en onderwerpen. Ik koos voor een archief in het AMVB. Mariet Calsius wist me ervan te overtuigen het archief van het theatergezelschap Dito'Dito eens te bekijken. Een hedendaags archief met alle mogelijke dragers: papier, digitale objecten, audiocassettes, videocassettes, mini-discs, foto's, kostuums – noem maar op. Een uitdaging die me enorm veel zou leren. Ik koos voor dit archief om met elk medium toch een beetje vertrouwd te raken, mocht ik het later nog eens tegenkomen. Mijn opdracht bestond eruit een inventaris op te maken en een problematiek in verband met mijn archief theoretisch uit te werken. Eén problematiek... Tot mijn afgrijzen merkte ik al snel dat elk archiefstuk dat ik tegenkwam zijn eigen problemen met zich meebracht.

Een schets van de vzw Dito'Dito 1984-2005

De vzw Dito Dito wordt opgericht op 4 juli 1984. De artistieke leiding ligt bij Guy Dermul en Willy Thomas, beiden acteurs die een nieuwe weg willen inslaan. Vanaf 1985 vervoegt Mieke Verdin het gezelschap, tien jaar later volgt Nedjma Hadj. Het doel van de vzw is mensen te verenigen die interesse tonen in theater en aanverwante expressievormen en hen de kans te geven projecten op te zetten, zowel individueel als in groep. Op regelmatige basis vervoegen allerlei soorten medewerkers het gezelschap, om na een bepaalde tijd terug te verdwijnen. De kern wijzigt echter amper, hoewel uitstapjes naar andere projecten eerder de regel dan de uitzondering zijn.

Flyer van Boumkoeur, 2002 [BE AMVB 186/722F]

Flyer van Vous Dites/U zegt, 2000/01 [BE AMVB 186/650 F]

Het ontstaan

De eerste periode in het leven van Dito'Dito staat in het teken van autonomie: een zoektocht naar een eigen plaats in het Nederlandstalig theater. Wanneer Jan Decorte een overstap maakt naar beeldend werk, voelen Guy Dermul en Willy Thomas (die deel uitmaken van Het Trojaanse Paard), de behoefte om op zoek te gaan naar hun eigen mogelijkheden. Hun intentie is niet meteen een nieuw gezelschap, maar een nieuwe manier van werken. Het gezelschap Dito'Dito wordt opgericht – als vereniging zonder winstoogmerk [vzw] – om onder het dagelijkse stempelen uit te komen.

Dito'Dito wil zelf zijn eigen stappen bepalen, als een 'denkend wezen'. Dit in tegenstelling tot het bestaande regisseurstheater, waar de acteur slechts een uitvoerende rol bekleedt. Het gezelschap is dan ook opgevat als collectief: er is geen algemeen kader, de hele ploeg zit aan tafel en neemt samen beslissingen rond tekst, spelen, decor, kostuums, muzikanten. Ook verkoop en boekhouding doen ze zelf. Het maakt het werken zwaar, maar doordat iedereen mee beslist, kan iedereen ook het concept verdedigen. Ze werken zo volgens een niet-methode, een zoeken, met een groot engagement.

De Dito's staan dan ook voor meer dan alleen theater maken. Ze proberen beleidsmakers tegen de schenen te schoppen, bijvoorbeeld met het Brussels Kunstenoverleg, het Brussels Manifest, het Kunstendecreet,... Verbroedering vormt een belangrijke werkbasis. Al vanaf het begin gaan ze samenwerkingsakkoorden aan met gelijkgestemde podiumkunstenaars: Dett Peyskens, TG Stan, Elvis Peeters, Philippe Blasband enzovoort. Bijgevolg zijn in het archief ontelbare namen terug te vinden. Deze banden staan symbool voor de openheid die ze willen propageren. Door het uitnodigen van andere kunstenaars kan Dito'Dito zijn inhouden toetsen aan die van anderen.¹

Een eerste keerpunt: naar een stadsproject

Op 24 september 1991 haalt het Vlaams Blok een belangrijke overwinning bij de verkiezingen, een dag die de geschiedenis ingaat als 'Zwarte Zondag'. De gebeurtenis maakt zo'n indruk op de Dito's dat ze hun werkprincipes opnieuw overdenken en uitwerken. In 1994 besluit Dito'Dito radicaal van zijn theaterwerk een stadsproject te maken. Het gezelschap richt zich nu op allochtonen en minderheidsgroepen in de stad. De Dito's geven workshops, waar dan theater uit voortvloeit. Zo leidt de samenwerking met vrouwenhuis Cactus tot de productie *En daar ben ik gebleven / J'y suis resté depuis* en het werken met jonge allochtone Brusselaars uit jeugdhuizen tot de voorstelling *S.T.O.E.M.P.*

¹ BE AMVB 186/133: Aanvraag subsidie teksttheatergezelschap 1993-1997, p. 3.

Bij het KunstenFESTIVALdesArts leren de Dito's de Franstalige theatergroep Transquinquennal kennen, die even progressief te werk gaat als zij. Hun samenwerking – bekend onder de naam D'DT – brengt de taal echt op de voorgrond. Het opent de deuren naar Franstalige theaters als Théâtre de la Balsamine, waar de Dito's voorheen niet welkom waren. Hun eerste gezamenlijk project is meteen een laaiend succes. *Ja ja maar nee nee / Ah oui ça alors là*, een voorstelling over de bewoners van een Brussels appartementsblok, wordt geselecteerd voor het Theaterfestival 1998, en deed zelfs een ereronde in Parijs.²

Een tweede keerpunt: erkenning en subsidiëring

De werking van Dito'Dito wordt in hoge mate bepaald door het Belgisch subsidiëringssysteem. Vanaf 1984 dient het gezelschap op gezette tijden een aanvraag in tot subsidiëring. De toenmalige wetgeving bepaalde echter dat slechts een zeer beperkt aantal gezelschappen de erkenning van tekstgezelschap kan aanvragen. In Brussel stelt het probleem zich nog scherper. De taalstrijd zorgt immers voor een boycot van Nederlandstalig theater vanuit Franstalige hoek. Of in de woorden van Guy Dermul: 'Er moest al iemand doodvallen voor je eventueel een gezelschap kon erven en dan zat je meestal nog met een politieke Raad van Beheer.'³

Uit financiële noodzaak vraagt Dito'Dito regelmatig een projectsubsidie aan of wordt steun gezocht bij sponsors en (gesubsidieerde) coproducenten. Hoewel dit tot vruchtbare samenwerkingen leidt, werkt het projectmatige karakter belemmerend voor de groep. Dito'Dito heeft behoefte aan een continue werking, waarbij nieuwe impulsen niet worden gehinderd door een doorgedreven planning.⁴

Die erkenning komt er in 1993 – echter zonder subsidies. Uit correspondentie blijkt de frustratie onder de medewerkers van Dito'Dito. Het Vlaams theater in Brussel krijgt een uiterst beperkte toelage in vergelijking met zijn Franstalige tegenhangers. Dito'Dito lijkt niets speciaals te hebben voor de overheid, tot het vernieuwende gedachtegoed van openheid en ontmoeting in een grootstedelijke en multiculturele context wordt opgemerkt – en de plaats die het gezelschap intussen inneemt in het Brusselse culturele leven. Maar is het nodig hier financiële steun voor uit te trekken, als de Dito's toch samenwerken met allerlei gesubsidieerde gezelschappen?

In 1997 krijgt Dito'Dito bovenop de erkenning ook eindelijk structurele subsidies – weliswaar slechts de helft van het benodigde bedrag. De Dito's wensen hun vooropgestelde doelstellingen niet te wijzigen. De sanering zit hem vooral in de kwantiteit van activiteiten en in de personeelskosten. Het gezelschap moet zich

² BELLON, 'Finito finito met Dito'Dito.' in *De Standaard Online*. 21/12/2005.

³ BELLON, 'Dito'Dito neemt afscheid na 21 jaar.' in *Brussel Nieuws*. 22/12/2005.

⁴ BE AMVB 186/129: Aanvraag subsidie D-gezelschap, 1991-1992, p. 3.

Flyer van Sneeuwwitje, 2002/03 [BE AMVB 186/776F]

p 32 boven en onder: Uit fotodossier October'Oktober 1, 1999/00 © Herman Sorgeloos [BE AMVB 186/581PH], v. l.n.r. Els Olaerts, Mieke Verdin, Willy Thomas, Guy Dermul

p 33 boven en onder: Uit fotodossier October'Oktober 3, 2003/04 © Indra Struyven en J.P. Woodland [BE AMVB 186/786PH], v.l.n.r. Mieke Verdin, Guy Dermul, Nedjma Hadj, Willy Thomas

zien te redden met sponsoring uit verschillende hoeken als de Vlaamse Gemeenschapscommissie, commissies rond migrantenwerking etc. Deze inkomsten zijn echter projectgebonden en moeten jaarlijks opnieuw bevochten worden.⁵

De werkwijze van Dito'Dito valt niet in te passen in de categorieën die de overheid hanteert en wordt daarom niet voor vol aanzien. Het is pas wanneer de overheid erkent dat de politieke en sociale activiteiten van Dito'Dito naast het 'theater-maken' een meerwaarde zijn in plaats van een beperking, dat het gezelschap ook volwaardig wordt gesubsidieerd. De Dito's kunnen het gezelschap nu uitbreiden met een zakelijk leider en commercieel medewerkster (namelijk Manu Devriendt en Frisia Donders). Dit verlicht de lasten van de artistieke kern en de impact van Dito'Dito blijft toenemen, tot op het punt dat het gezelschap opgaat in de KVS – en hiermee opklimt van 'D-gezelschap' naar het hoogste niveau.

Een derde keerpunt: het einde als nieuw begin

KVS en Dito'Dito kiezen voor een gemeenschappelijke toekomst op basis van uitgesproken artistieke en inhoudelijke verwantschappen. De 4 artistieke leden van Dito'Dito (Guy Dermul, Nedjma Hadj, Willy Thomas en Mieke Verdin) komen de artistieke kern van KVS (bestaande uit Hildegard De Vuyst, Jan Goossens & Ivo Kuyll) versterken. Voor Dito'Dito betekent dit het einde als autonome structuur. Samen zullen ze de basis vormen voor het KVS-gezelschap vanaf 2006.⁶

Deze overstap mag geen verrassing zijn. Dito'Dito bepaalt al voor de officiële fusie mee de koers van KVS. In 2001 verhuist de KVS naar de Bottelarij in Molenbeek. Op dat moment wordt beslist een stedelijk parcours te gaan volgen, met aandacht voor de verschillende gemeenschappen. Om alle gemeen-

⁵ BE AMVB 186/058058: Activiteitenverslag 1997.

⁶ BE AMVB 186/213: Beleidsplan, p. 2.

schappen in Brussel te bereiken zal op zoek worden gegaan naar andere verhalen en verborgen geschiedenissen. Dit leidt tot samenwerkingen met onder meer acteurs van Marokkaanse origine als Ben Hamidou en zwarte Brusselse podiumkunstenars als de groep Green Light. Ook het samenwerkingsproject S.T.O.E.M.P. met Dito'Dito en jongeren uit Brusselse jeugdhuizen is hiervan een product. Men wil elke Brusselaar één keer per jaar een goede reden geven om naar de KVS te komen. De infrastructuur wordt dan ook regelmatig uitgeleend aan andere organisaties of voor buurtfeesten. Bij de vele formele en informele samenwerkingen tussen KVS en Dito'Dito groeien beide artistieke werkingen steeds meer naar elkaar toe en gaan gemeenschappelijke intenties zich duidelijk aftekenen.⁷ De raakpunten tussen KVS en Dito'Dito blijken uiteindelijk zo groot dat het nog verder intensifiëren van de samenwerking de logische volgende stap blijkt. In een interview in 2005 stelt Willy Thomas: 'Vroeger ageerden we tegen de instituten, maar als die natuurlijk van binnenuit veranderen, heeft het geen zin om dat te blijven doen.'⁸

Het idee blijft groeien. De ambitie is er niet per se, maar het aanbod komt op het juiste moment. Dito'Dito heeft zijn werk voldoende bewezen in de rand, nu er erkenning is gegroeid is het tijd om te verhuizen naar het centrum. Bovendien is er opnieuw het verlangen naar uitdaging, de confrontatie met anderen en nieuwe vormen van theater. Na de eerste informele vergaderingen wordt een beleidsplan opgesteld en worden subsidies aangevraagd voor de nieuwe werking van de KVS. Dito'Dito besluit vanaf dit moment geen subsidies meer aan te vragen voor haar eigen werking.

Begin 2005 wordt het proces in gang gezet om de vzw Dito'Dito af te sluiten. Manu Devriendt wordt gemachtigd om deze aanslepende procedure tot een goed einde te brengen. Dito'Dito schenkt zijn technische apparatuur aan de nieuw opgerichte vzw Devriendt zodat andere gezelschappen hiervan gebruik kunnen blijven maken. Het archief en de kostuums worden in maart 2006 geschonken aan het AMVB. Op dit moment is de procedure om de vzw af te sluiten nog lopende.

Hoewel het gezelschap begin 2005 ophoudt te bestaan, worden bepaalde producties nog onder de naam Dito'Dito op de planken gebracht. Zo wordt het succes *313. Misschien wisten zij alles* in het seizoen 2008/09 nogmaals hernomen. Het artistieke en creatieve productieproces vindt echter reeds vanaf 2005 plaats vanuit de KVS. Dito'Dito is misschien opgedoekt – het gedachtegoed achter het gezelschap heeft hierbij een robuuste nieuwe uitvalsbasis gekregen.

⁷ BE AMVB 186/213: Beleidsplan, p. 2-3.

⁸ BELLON, 'Dito'Dito neemt afscheid na 21 jaar.' in *Brussel Nieuws*. 22/12/2005.

p 35: Flyer van *Nous/Autres 2003/04* [BE AMVB 186/1033F]

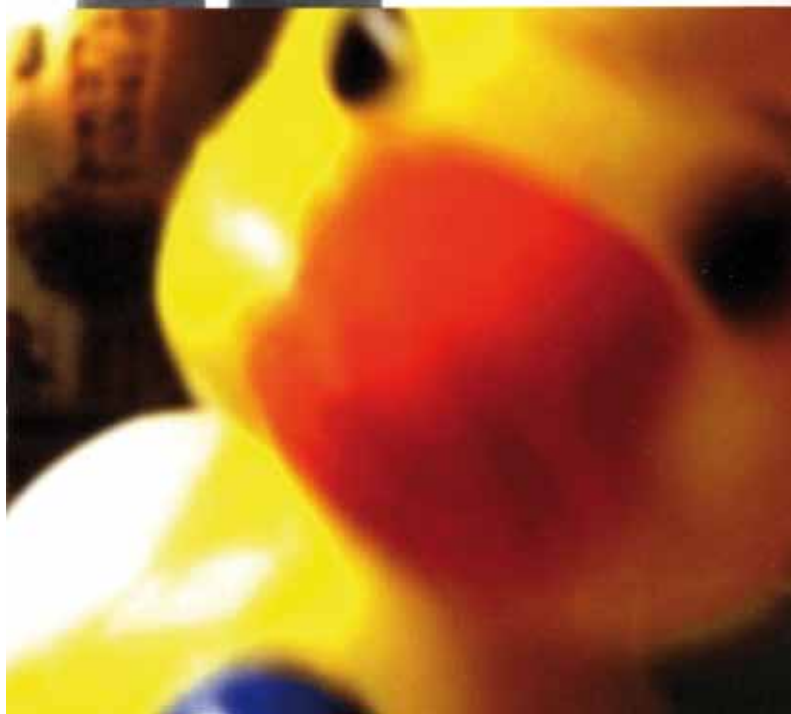
p 36: *Plots/z, 1988/89* © Herman Sorgeloos [BE AMVB 186/294PH]

p 37 boven: *J'y suis resté/En daar ben ik gebleven, 2000/01* © Mirjan Devriendt [BE AMVB 186/573PH]

p 37 midden: *Voetstuk/Piédestal, 1998/99* © Herman Sorgeloos [BE AMVB 186/541 PH]

p 37 onder: *Het vergeten dorp voorbij de bergen, 2001/02* © Walter Herfst [BE AMVB 186/710PH]

NOUS/AUTRES

Archiefwaarde

Theater is een afspiegeling van wat leeft in de maatschappij. Meer nog dan andere gezelschappen legde Dito'Dito de vinger op de wonde door hun politiek en sociaal engagement. De studie van theaterarchieven staat in Vlaanderen nog in zijn kinderschoenen, waardoor de bewaring en studie van dit archief sowieso waardevol is. Dat het daarbij gaat om een archief van een gezelschap met een dergelijke impact is een absolute bonus. Dito'Dito heeft een belangrijke rol gespeeld in de geschiedenis van Brussel en het archief moet ook om die reden bewaard blijven en onderzocht worden.

Het archief bevat jammer genoeg een aantal hiaten. Niet zo verwonderlijk, onvolledigheid is immers een kenmerk van theaterarchieven: private gezelschappen waren (tot het Kunstendecreet althans⁹) niet verplicht een archief te bewaren of over te dragen aan een archiefinstelling. Dit vermindert echter geenszins het belang van het archief dat wel werd bewaard. Het bewaarde archief is meer dan voldoende om de geschiedenis van het gezelschap weer te geven. Bovendien bevat het archief tal van stukken die getuigen van de originele theateractiviteiten van Dito'Dito, bijvoorbeeld als teksttheater of als theatermakers in samenwerking met allochtone vrouwen en jongeren.

⁹ Het Kunstendecreet van 01/04/2004 brengt daar gedeeltelijk verandering in door te stellen dat organisaties die gesubsidieerd worden op basis van dat decreet verplicht zijn zorg te dragen voor hun archief (art. 7 §1 11^e lid).

Archiefproblemen...

In maart 2006 droeg Manu Devriendt het archief van Dito'Dito over aan het AMVB. De overdracht werd in goede banen geleid door archivaris Mariet Calsius. Zij was verantwoordelijk voor het opstellen van de overdrachtslijst. Met deze overdrachtslijst in de hand – die tegelijk dienst doet als plaatsingslijst – heb ik eerst het ganse archief doorgenomen. Zo kreeg ik een idee van de grootte, de inhoud, de verschillende dragers enz. en kon ik meteen op zoek naar series: boekhouding, personeelsadministratie, subsidiedossiers, audiovisueel materiaal enz. Ondertussen stelde ik op basis van de stukken die ik tegenkwam al een (eerste poging tot) speellijst samen. Deze zou later de basis van de inventaris vormen.

Ik zonderde ook meteen de audiovisuele stukken af. Zo kreeg ik een indruk van de werkelijke grootte van het papieren archief. Ik ontdekte ook twee personal computers van Apple en een aantal dozen diskettes, zips, cd-roms en dvd's. Ook deze werden afgezonderd. Het archief van Dito'Dito viel zo uiteen in vier grote onderdelen: het papieren archief, het digitale archief en het audiovisuele archief – en niet te vergeten, de kostuums.

Elke categorie bracht zijn eigen problemen mee qua beschrijving en materiële bewaring. De titel van dit artikel en eindverhandeling verwijst dan ook naar de vergelijking tussen theorie en praktijk. Ik kwam er immers al snel achter dat de problemen die ik ondervond met 'mijn' archief zelden in wetenschappelijke literatuur terug te vinden waren. Ik kreeg te kampen met defecte pc's, virussen, verouderde software, dragers waarvan de afspeelapparatuur niet langer te verkrijgen was, enzovoort. Dit alles kan geklasseerd worden als 'technische problemen' tengevolge de grote afhankelijkheid van beschikbare software, hardware en specifieke kennis.

Anderzijds was er sprake van een identificatieprobleem. Scripts zonder titel, auteur of datum; blanco cassettes of cd-roms die om technische redenen niet afgespeeld konden worden, enzovoort. Het bleek een hele opgave om alle stukken in het archiefschema onder te brengen. Als hulpmiddel stelde ik lijsten op met de datering, inhoud en samenwerkingsverbanden van de producties, projecten en workshops om aan de hand van verwijzingen (bijvoorbeeld de naam van een personage) de stukken zoveel mogelijk te kunnen plaatsen. Wonderwel konden slechts een vijftigtal stukken waarvan de band met Dito'Dito duidelijk was enkel op redactionele vorm beschreven worden. Het merendeel van deze stukken zal in de toekomst, als de technische problemen overwonnen kunnen worden, ook inhoudelijk geïdentificeerd kunnen worden.

Het digitale archief, een voorbeeld van 'digitale archeologie', moet jammer genoeg als verloren worden beschouwd. In de inventaris werden enkel de stukken opgenomen die op de server van het AMVB geraadpleegd kunnen worden, een magere

33 CD-roms met telkens enkele bestanden. Een dertigtal zips (de driver werd weggegooid bij de verhuis naar het AMVB), 54 diskettes mét virus, 59 CD-roms, een kapotte Apple en twee pc's met een onontwarbaar kluwen documenten konden niet worden gereanimeerd – naar alle waarschijnlijkheid een schaduwarchief.

De kostuums vormden een categorie apart: als cultureel erfgoed vormen ze een uiterst waardevolle aanvulling bij het archief – hoewel ze eigenlijk niet in het archief thuishoren. Gezien de archivalische én museale functie van het AMVB is afstoten zeker geen optie. Zij werden daarom apart beschreven en met afbeelding opgeslagen in het registratiesysteem Adlib.

Binnen de verschillende categorieën moest opnieuw een onderscheid gemaakt worden volgens drager. Eerst moest deze geïdentificeerd worden – niet altijd evident, zo bleek. Elke drager vroeg om een eigen werkwijze, een specifieke materiële bewaring en eventueel bijzondere afspeelapparatuur.

Hierbij moesten soms compromissen gesloten worden. Zo bleek het niet mogelijk bepaalde dragers af te spelen, zoals de HI8 en Mini DV. Voor andere dragers moest een noodoplossing gezocht worden. Uit angst dat de Mini Discs al zeer snel niet meer raadpleegbaar zouden zijn, heb ikzelf de geluidsdocumenten voorlopig gedigitaliseerd in afwachting van een professionele omzetting. De foto's moesten ondergebracht worden in fotodossiers – door de samenwerking met talloze bekende en minder bekende artiesten bleek het niet mogelijk elke foto individueel te beschrijven.

Pas na de beschrijving van al deze stukken kon een archiefschema worden opgesteld – dat nog verschillende malen zou moeten worden aangepast. Het archief van Dito'Dito is immers meer dan enkel het archief van een vzw of enkel het archief van een theatergezelschap en vraagt daarom een eigen structuur. Uiteindelijk slaagde ik erin alle stukken onder te brengen. Ik maakte een onderscheid tussen het beheer, de productiedossiers, stukken betreffende workshops, stukken betreffende projecten, onderwerpsmappen en niet-identificeerbare stukken. Het onderdeel beheer is hierbij een weergave van de vzw-structuur. De onderdelen productiedossiers, stukken betreffende workshops en stukken betreffende projecten volgen de logische weg die een theatergezelschap aflegt om tot een eindproduct te komen: van script tot repetitie, promotie, voorstelling, kritieken en alle praktische handelingen die hierbij komen kijken. Voor deze werkwijze en de stukken die hieruit kunnen voortkomen, verdiepte ik me in de theater- en filmwereld. Ook voor de terminologie ging ik hier te rade: de archiefterminologie dekt bij dit specifieke archief immers niet altijd de lading.

Om een duidelijk overzicht te geven van de stukken die hier bewaard bleven, werd

het productiedossier op papier hersteld in de inventaris. Per productie, workshop en project worden de bewaarde documenten weergegeven volgens een bepaald sjabloon. Zo kan de gebruiker meteen zien van welke productie scripts, foto's, flyers, affiches, beeld- of geluidsmateriaal terug te vinden zijn in het archief. Deze documenten kunnen zich op verschillende dragers bevinden als HI8, VHS, papier of cassette. Om de materiële bewaring van de stukken zoveel mogelijk te garanderen, werden de productiedossiers niet fysiek gereconstrueerd.

Ondanks bovenstaande schets van de problematiek van dit archief, slaagde ik erin een inventaris samen te stellen met 1180 nummers. Lang niet slecht, maar toch kon het beter.

Ik zou hier dan ook enkele tips willen meegeven voor de toekomst. Niet om een mogelijke toekomstige archivaris een plezier te doen. Wel voor theatergezelschappen en andere gelijkaardige verenigingen die tenslotte dagelijks moeten overleven en zich moeten kunnen verantwoorden. Ze mogen het zichzelf gemakkelijker maken in het heden; en kunnen met wat dagelijkse administratieve zorg de herinneringen aan het verleden weer oproepen – bijvoorbeeld in de vorm van een jubileumboek.

Flyer van Ja ja maar nee nee, 1997-98 [BE AMVB 186/433F]

5 DOs en DON'Ts voor de archivering van een kleine vereniging

1. *Verantwoordelijke*

Stel iemand aan om erop toe te zien dat alle noodzakelijke documenten worden bewaard, correct geklasseerd én teruggebracht na uitlening.

2. *Structuur*

Een gezelschap of vereniging moet voldoen aan een wettelijk bepaalde structuur, bijvoorbeeld in de vorm van een vzw. Dit betekent dat er bewijsstukken moeten aangemaakt en bewaard worden betreffende de werking. Maak steeds een klassemment op waarin alle documenten kunnen worden ondergebracht. Maak dezelfde structuur aan (bijvoorbeeld in Windows Verkenner) om digitale documenten onder te brengen. Plaats de documenten steeds in de juiste map en vermijd vuilbakken – papieren én digitale. Op deze manier kan iedereen een document terugvinden, ook als de verantwoordelijke niet beschikbaar is.

3. *Details*

Bedenk: wegleggen gaat snel, maar opzoeken kost veel tijd. Klasseren is altijd te verkiezen boven terugzoeken in een onoverzichtelijke hoop.

Geef digitale documenten dan ook een duidelijke, eenvormige benaming. Label mappen. Schrijf details op hoezen van dvd's en cd's, cassettes, video-opnames, foto's etc. Bijvoorbeeld: wie hanteerde de opname-apparatuur, wat en wie is er te zien of te horen, waar en wanneer werd de opname gemaakt etc.

Bepaal op voorhand hoe gedetailleerd er te werk zal worden gegaan. Alle foto's in detail beschrijven is misschien niet mogelijk; het benoemen van een fotodossier wél. Maak hulpmiddelen als een jaarlijks ledenboek met pasfoto's of een (genummerde) groepsfoto van alle deelnemers mét namenlijst. Een leuke herinnering voor iedereen, dat later veel zoekwerk kan voorkomen.

4. *Materiaal*

Koop meteen degelijk materiaal aan: chloorvrij kwaliteitspapier, degelijke kartonnen mappen, kartonnen archiefdozen,...

Vermijd het gebruik van plastic mapjes, paperclips, nietjes, etc. Deze trekken stof aan of kunnen roesten, waardoor documenten aanzienlijk minder lang meegaan. Gebruik geen post-its (de lijm beschadigt het papier); uw aantekeningen zullen niet bewaard blijven. Schrijf om dezelfde reden ook geen aantekeningen op plastic mapjes – ook niet met onuitwisbare inkt.

Hetzelfde geldt voor audiovisuele dragers: kies kwalitatieve cd's en dvd's; laat foto's afdrukken; vermijd nieuwe rages en kies voor wijdverspreide

formaten die hun degelijkheid reeds hebben bewezen.

Bewaar ook steeds de nodige afspeelapparatuur - zelfs als er intussen voor nieuwe opnameapparatuur werd gekozen.

Probeer zoveel mogelijk te anticiperen op het snelle verouderen van software, het degraderen van dvd's en VHS, hardware die niet meer te verkrijgen zal zijn in de toekomst,...

Vraag raad aan archief- en documentatiecentra, steunpunten als FARO of VTI, ... bij twijfels of problemen. Bewaar-inspanningen worden daar vol enthousiasme onthaald.

5. Jaarlijkse Lenteschoonmaak

Kies een jaarlijks moment waarop alle voorwerpen en documenten worden bekeken, bijvoorbeeld na het indienen van de jaarrekening of de financiële bewijsstukken ter afronding van een subsidiedossier.

Selecteer de documenten die op dit moment nog worden gebruikt en houdt deze bij de hand. Ga door de andere documenten en verwijder niet noodzakelijke documentatie en dubbels. Gooi nooit zomaar alles weg: voor officiële stukken als boekhouding en personeelsadministratie bestaan er immers wettelijke bewaartermijnen. De documenten die op dit moment niet meer voor de dagelijkse werking gebruikt worden, kunnen nu in een gelabelde doos op een veilige plaats worden bewaard.

Gooi rommel – voorwerpen zonder waarde of nut – weg, om plaats te maken voor wat wel bewaard moet worden.

Bepaal het aantal exemplaren dat bewaard moet blijven van speciale stukken als affiches, flyers, publicaties, brochures etc. Ze kunnen nog van pas komen – maar de kans dat u er exact 54 nodig zal hebben is zeer klein. Bewaar de selectie dan ook op een correcte manier: plat, in een gelabelde enveloppe of kartonnen doos. Affiches kunnen het best bewaard worden in een grote kartonnen tekenmap, of tussen twee houten of kartonnen platen. Rol niets op (tenzij in een speciale koker) – later wordt er gegarandeerd iets op gegooid waardoor de stukken worden platgedrukt en hun waarde verliezen.

Deze vijf punten kunnen nogal simplistisch overkomen als besluit van een eindwerk op universitair niveau. Als er echter iets duidelijk wordt in deze studie, is het dat archivistisch niet begint op het moment dat de stukken geschonken worden aan een archiefinstelling. Archivaris zijn betekent mensen het leven gemakkelijker maken door praktische tips aan te reiken. Dat op deze manier kennis over het verleden beter wordt bewaard, is een mooie bonus.

1 | 2 | 3

OVER PENNINGEN EN MEDAILLES, INSIGNES EN PINS VAN HET AMVB...

Patricia Quintens

Het AMVB bezit een kleine maar fijne collectie eremetalen. Ze is opgedeeld in enerzijds de medailles of penningen, anderzijds de insignes of pins. Eremetalen vallen onder de wetenschap numismatiek of munt- en penningkunde, die munten en penningen bestudeert en nauwkeurig beschrijft. De numismatiek is een hulpwetenschap van de geschiedenis. Voor de historicus biedt de collectie nuttige informatie over bv. verdwenen toneelverenigingen, vaandelinhuldigingen, stoeten of andere belangrijke gebeurtenissen [afb. 2 en 3]. Voor de kunsthistoricus is de ontwerper, de samenstelling, de kwaliteit van het reliëf of de expressie van het portret of de afbeelding belangrijk.

De eremetalen technologisch gezien

Een medaille is een klein metalen voorwerp dat bij een bijzondere prestatie wordt gegeven aan een persoon of een vereniging. Het is een tastbaar symbool van onderscheiding. Een penning is een voorwerp dat gebruikt wordt als herinnering aan een speciale gebeurtenis of gemaakt wordt als een kunstobject. Penningen zijn meestal vervaardigd uit goud, zilver of brons. Een penning kan gegraveerd, gedreven of in reliëf gegoten zijn maar meestal is een penning een met een stempel geslagen metalen plaatje. Het slaan van penningen geeft het voordeel dat men grotere oplagen kan maken. De afbeelding is bij deze techniek duidelijker en eenvormiger dan bij het gieten. De uitvinding van de reductiebank (begin 19^e eeuw) zorgde ervoor dat de ontwerper – de medailleur - niet meer op 'taille directe' moest werken, maar op een groter en gemakkelijker bewerkbaar ontwerp. De twee zijden van een penning zijn meestal versierd, op de voorzijde bv. een portret in bas-reliëf soms met opschrift en op de keerzijde een of andere afbeelding

4 | 5

al dan niet met opschrift [afb.4 en 5]. In het dagelijks taalgebruik lopen de termen 'medaille' en 'penning' in elkaar over.

De penning lijkt op het muntstuk maar is geen betaalmiddel. Ze is meestal groter en heeft een dieper reliëf. Penningen zijn meestal rond, toch kunnen zij naar gelang van de inspiratie van de ontwerper, allerlei vormen aannemen. Tijdens de 19^e eeuw treft men alleen ronde medailles of penningen aan. Vanaf 1900 doen andere vormen hun intrede. De plaquette vervangt geleidelijk aan de ronde medaille [afb.6]. Ze neemt soms vormen aan die aan elke geometrische afmeting ontsnappen. De uitvinding van deze vorm danken we aan de ontwerper Paul Fisch die deze nieuwe vorm 'genre esthétique' noemt. De oudste penning met deze vorm uit de collectie van het AMVB dateert van 1900 [afb.7].

Een insigne en/of pin is een officieel kenteken, een onderscheidingsteken, een embleem, een symbool om macht of status aan te duiden. Een insigne van bv. een vereniging. Een insigne kan van metaal zijn, maar ook van een ander materiaal zoals stof. Een pin is een metalen plaatje met een logo of symbool dat met een uitstekend pinnetje aan een kledingstuk kan worden bevestigd [afb.8, 9 en 10].

De collectie eremetalen van het AMVB

De collectie eremetalen van het AMVB bevat 397 penningen en insignes, 2 medaillekronen en 1 medaillekoffer. De eremetalen kwamen in het bezit van het AMVB via schenkingen of bewaargevingen. Enkele penningen zijn indertijd aangekocht. De collectie is beschreven in het museumregister en nadien ingevoerd in de Adlib-catalogus (zie www.amvb.be).

Binnen de collectie onderscheiden we 6 grote schenkingen of bewaargevingen:

➔ De collectie van De Koninklijke rederijkerskamer 't Mariacranske – De Wijngaard van Brussel via de bewaargeving van de vereniging en van de weduwe van Roger Van de Voorde.

➔ De collectie van de Koninklijke rederijkerskamer De Morgenstar – vanouds De Corenbloem van Brussel via de schenking van Jean De Groef.

6 | 7

➔ De collectie van de Koninklijke Toneelvereniging De Meibloem van Brussel en van Jozef Bogaerts via de schenking van Eugene, Maria en Jeanne Bogaerts.

➔ De collectie van de Koninklijke Toneelvereniging De Jonge Toneelliefhebbers van Brussel via de bewaargeving van de Centrale voor het Brussels Amateurtoneel (CBA).

➔ De collectie van de Vlaamsche Ceciliabond van Etterbeek via de schenking van De Eendracht van Etterbeek.

➔ Een heterogene collectie penningen en insignes van Hessens via de schenking van Simonne Hessens-Van Audenhove.

De collectie van de **Koninklijke Rederijkerskamer 't Mariacranske – De Wijngaard** verwierf het AMVB met de overdracht van het archief van Roger Van de Voorde. Van de Voorde was lange tijd voorzitter en bezieler geweest van deze rederijkerskamer. Hij was tevens medestichter van de Centrale van het Brussels Amateurtoneel (CBA). De collectie telt 49 penningen en 25 insignes. De meeste insignes behoren eerder tot de collectie van Van de Voorde en de CBA dan tot de collectie van de rederijkerskamer.

De Wijngaard is de oudste toneelvereniging van Brussel en is de erfgenaam van de rederijkerskamer 't Mariacranske, ontstaan in 1507 uit de fusie van de twee oudere kamers de Violette en de Lelie. Na een korte onderbreking tijdens de Franse overheersing kent de Wijngaard een grote bloei tijdens de Hollandse periode. Na 1830 raakt de toneelmaatschappij wat in het slop maar negen jaar later door toedoen van de flamingant Michiel Van der Voort komt de toneelmaatschappij weer tot leven en groeit zelfs uit tot de ontmoetingsplaats bij uitstek van de Brusselse flamingant. Onder het quasi permanente voorzitterschap van Eugeen Stroobant groeit de Wijngaard uit tot een van de belangrijkste amateurtoneelverenigingen van België. Door haar lange geschiedenis en status blijft de Wijngaard ook in de 21^e eeuw nog een rol spelen.

8 | 9

De oudste penning uit de collectie dateert van 1860 en werd uitgereikt naar aanleiding van een prijskamp [afb. 11]. De meeste penningen dateren van het eerste kwart van de 20^e eeuw. Het gaat meestal om een penning uitgereikt bij een jubileum, een inhuldiging van een vlag of vaandel, een vlaggenstoet, een toneelprijskamp of een andere belangrijke gebeurtenis [afb. 12]. Hoewel beduidend minder dan bij de Vlaamse Ceciliabond (zie verder), vinden we een klein aantal Franstalige en tweetalige penningen terug in deze collectie [afb. 13]. Het gaat hier om medailles uitgereikt naar aanleiding van de viering van de Franstalige filantropische instelling 'Le Sou du Vieillard' en de deelname aan vlaggenstoeten en wedstrijden. Dertig penningen hebben direct betrekking op De Wijngaard zelf; veertien penningen zijn identiek aan elkaar en werden geslagen naar aanleiding van het 250-jarig jubileum van de toneelmaatschappij. Waarschijnlijk de restant van hun viering. Een bijzondere penning uit deze collectie is een penning ontworpen door Marcel Wolfers naar aanleiding van de vlaggenstoet en de 'juweel'wedstrijd der gilden tijdens de Wereldtentoonstelling te Brussel van 1910 [afb. 14 en 15]. Marcel Wolfers was de zoon van Philippe Wolfers, de promotor van de art nouveau en de welgestelde familie van juweliers-edelsmeden. Als beeldhouwer vervaardigde hij tussen 1910 en 1966 een tiental bustes en meer dan 25 medailles.

De collectie eremetalen van de **Koninklijke rederijkerskamer De Morgenstar – van ouds De Corenbloem van Brussel** is door Jean De Groef samen met het archief en de vlaggencollectie geschonken aan het AMVB. Jean De Groef was de laatste voorzitter van deze toneelvereniging. De collectie eremetalen bestaat uitsluitend uit penningen die bewaard worden in een speciaal ontworpen koffertje [afb. 17].

De Morgenstar wordt op 15 oktober 1850 opgericht door de vice-voorzitter van de Wijngaard, Emmanuel Van Driessche, uit onvrede met de gang van zaken bij deze toneelmaatschappij. De Morgenstar ontplooit onmiddellijk een grote activiteit en kent van bij de start een kern van overtuigende en talentvolle Vlamingen.

10 | 11

Onder het voorzitterschap van Armand de Perceval en met de steun van prominente flaminganten verovert De Morgenstar een centrale plaats in het Brussels theaterlandschap. Ze zien voor zichzelf naast de theatrale functie ook een pedagogische functie weggelegd. Zo organiseerden ze in de jaren vijftig van de vorige eeuw (20^e eeuw) op regelmatige tijdstippen openbare avondschoolcursussen. De Morgenstar blijft tot aan de Tweede Wereldoorlog een van de grootste toneelverenigingen van Brussel. In 1945 krijgt ze de titel Rederijkerskamer 'De Corenbloem'. Einde 20^e eeuw houdt ze op te bestaan.

De collectie eremetalen van de Morgenstar bestaat uitsluitend uit penningen van de tweede helft van de 19^e eeuw. In totaal zijn het er 46. De oudste gaat terug tot 1854 en werd uitgegeven naar aanleiding van een festival te Anderlecht [afb. 18 en 19]. Ook hier gaat het meestal om penningen die werden uitgereikt ter ere van (internationale) toneelwedstrijden (26), jubelfeesten (4), (liefdadigheids)stoeten, vaandelinhuldigingen of andere gebeurtenissen. In deze collectie bevinden er zich zeven penningen met Franstalig opschrift. Die werden uitgegeven naar aanleiding van gemeentelijke feesten (3), een gymnastiekstoet, een liefdadigheidsstoet, een congres van leerkrachten en een toneelvereniging.

Een bijzondere penning uit deze collectie is een penning met een hangoog die volledig is uitgewerkt in de vorm van een kroon versierd met een schild, twee leeuwen en een opengewerkte ring. De ontwerper is niet gekend. De penning dateert van 1859 en werd uitgegeven naar aanleiding van een toneelfestival te Geraardsbergen [afb. 16].

De collectie van de **Koninklijke Toneelvereniging De Meibloem van Brussel en van Jef Bogaerts** is een kleine collectie penningen die in het AMVB terecht kwam via schenkingen van de familie Bogaerts, met name Jef, Eugene, Maria en Jeanne Bogaerts. Het betreft hier 16 penningen en 6 insignes. Een aantal penningen staat in verband met toneelverenigingen zoals De Meibloem, De Noordstar en de Broedermin, maar de meeste penningen hebben betrekking op Jef Bogaerts (10)

12 | 13

en zijn toneelcarrière. Jef Bogaerts wordt in 1906 lid van De Meibloem, in 1932 wordt hij voorzitter. Verder treedt hij op bij de toneelverenigingen Voor Taal en Kunst, De Noordstar en De Zuidstar. De penningen en insignes, de vlaggen en een collectie toneelfoto's zijn rechtstreeks door de familie Bogaerts geschonken. Het archief is eerst aan het CBA geschonken en kwam later met het CBA-archief terecht in het AMVB.

De Meibloem, met als kenspreuk 'Loon naar werk', wordt op 28 februari 1898 gesticht en geeft haar voorstellingen net als alle andere Brusselse toneelverenigingen in de KVS. Eveneens gelijkend met andere toneelverenigingen is dat De Meibloem ook een hulpkas voor behoeftigen heeft [afb.20]. De Meibloem richt in 1973 samen met de andere nog overeind gebleven toneelverenigingen de Centrale van het Brussels Amateurtoneel (CBA) op, maar verdwijnt zelf in de daaropvolgende jaren.

De collectie eremetalen van de Meibloem en Jef Bogaerts toont een aantal opmerkelijk mooie insignes. Een goudkleurige opengewerkte bloemenkrans met een rolband met de tekst De Meibloem hangt aan een gouden kroontje dat in een knoopsgat kan bevestigd worden. Een zilverkleurige bloemenkrans met een rolband met de tekst De Meibloem, getooid met een kroontje en omgeven door een lauwerkrans is minder opengewerkt, maar vertoont dezelfde elegantie als zijn gouden broertje [afb.21 en 22].

De collectie eremetalen van de **Koninklijke Toneelvereniging De Jonge Toneelliefhebbers van Brussel** kwam in het bezit van het AMVB via de overdracht van het archief van de CBA. De collectie bestaat uitsluitend uit penningen die een onderdeel vormen van een geheel. Het gaat hier om een vaandelstok met bijhorend vaandel en medaillekroon. Alleen het vaandelbeeld is verdwenen.

De toneelvereniging de Jonge Toneelliefhebbers van Brussel is de oudste van de drie toneelverenigingen met dezelfde naam die in de tweede helft van de 19^e eeuw in het Brusselse actief zijn. Ze wordt gesticht op 17 februari 1859. Twee jaar

14 | 15

voordien ondernemen de stichters een eerste vergeefse poging om een gezelschap op te richten onder de naam De Jonge Brabanders. Naast de toneelafdeling bestaat er ook een koorafdeling, een liefdadigheidsafdeling en een boekerij. Veel meer is er over deze vereniging nog niet geweten.

De medaillekroon telt 36 penningen. Acht penningen dragen een Nederlandstalig opschrift en zijn afkomstig van Vlaamse toneelverenigingen zoals De Brabantzonen (Brabandzonen), De Morgenstar, De Vlamingen, enz. De overige 28 penningen dragen een Franstalig opschrift. Ze zijn vervaardigd voor vaandelwedstrijden (muziek) festivals georganiseerd door o.m. Sint-Joost-ten-Node, Sint-Gillis, Brussel, Elsene. De oudste penning dateert van 5 juli 1874 en is uitgereikt naar aanleiding van de inhuldiging van het vaandel van de toneelmaatschappij De Vlamingen van Brussel, waar burgemeester Jules Anspach erevoorzitter van was [afb. 23 en 24]. Het AMVB bezit van deze toneelvereniging het vaandel als enig ander tastbaar bewijs van hun bestaan.

De collectie eremetalen van de **Vlaamsche Ceciliabond van Etterbeek** kwam in het bezit van het AMVB via de overdracht van het archief van de Koninklijke toneelvereniging De Eendracht van Etterbeek [afb. 1] Het gaat hier om een medaillekroon met 23 medailles waarvan 14 met Franstalig opschrift en 8 met Nederlandstalig opschrift. Een medaille heeft een tweetalig opschrift. De meeste medailles zijn uitgegeven door fanfares, harmonieën (11) en toneelverenigingen (6). Daarnaast ontvangt de Ceciliabond ook medailles van deelnames aan een vlaggenstoet, een vaandelinhuldiging en vlaggenwedstrijden (2).

Over de Vlaamsche Ceciliabond van Etterbeek is nog niet veel geweten. Dankzij de medailles weten we dat deze bond is opgericht in 1885 – volgens de geschiedenis van de Koninklijke toneelvereniging De eendracht van Etterbeek is ze opgericht in 1884 en onderhielden beiden goede relaties. In 1895 huldigt de bond haar nieuw vaandel in en geeft ter gelegenheid hiervan een medaille uit. Hierop staat te lezen 'VLAAMSCHCE CECILIA BOND VAN ETTERBEEK TIENJARIG BESTAAN 1885 - 1895 INHULDIGING DES VAAN-

16 | 17

DELS'. In Etterbeek bestond er ook een Franstalige Fanfare Sainte-Cecile d'Etterbeek die opgericht was in 1841. Welke de relatie tussen deze twee verenigingen was, hebben we nog niet kunnen achterhalen.

Een laatste belangrijke collectie eremetalen bestaat uit een **heterogene verzameling penningen en insignes van Hessens** die in het bezit van het AMVB zijn gekomen via de schenking van Simonne Hessens-Van Audenhove. Alfons en Robert Hessens waren in het Vlaams Brussels milieu gekende drukkers. Vooral Alfons Hessens was actief in het Vlaams verenigingsleven te Brussel en in het bijzonder in de 'Bond der West-Vlamingen'.

Het gaat hier om 59 penningen die werden uitgegeven omwille van verschillende redenen. Het zijn penningen met zowel Nederlandstalige als Franstalige opschriften. Opmerkelijk in deze collectie is de reeks portretten van persoonlijkheden zoals Julius Hoste, Emanuel Hiel [afb. 25], Alfons Dewel, F.V. Toussaint van Boelare en Pierre Van Humbeeck. Daarnaast zitten er in de collectie penningen van Lands Onafhankelijkheid (50 jaar en 75 jaar), huldigingen van toneelverenigingen, deelnames aan festivals, muziekverenigingen, Guldensporenstoet, liefdadigheidsinstellingen, enz.

Fabrikanten van eremetalen

Er zijn een aantal fabrikanten van medailles geweest in België, maar in de collectie van het AMVB springen er twee uit nl. de fabrikant Fonson & Co. (dertig penningen en insignes) en de fabricant Fisch & Co. (tweeënvijftig penningen en insignes). Beiden waren gevestigd in het Brusselse.

Fonson & Co. is de oudste firma. Jean-Barthelemy (1808-1882) en Jean-François Fonson (?) stichtten in 1830 de firma Fonson et Cie. in de Fabrieksstraat nr. 25. Het is een onderneming voor het polijsten en het vergulden van militaire versieringen en

18 | 19

edelsmeedkunst. Jean-Barthélemy is de graveerder op staal en maakt alle nodige matrijzen. Hij is al eerder actief in de wereld van de graveerkunst en de medailles. Gedurende vier jaar werkt hij bij Jean-Henri Simon, waar hij op steen heeft leren graveren. In 1827 haalt hij de 'graveerprijs' voor het portret van prinses Louise van Pruisen, een medaille gegraveerd ter gelegenheid van haar huwelijk met prins Frederik der Nederlanden.

Auguste Fonson (?), zoon van Jean-François, eveneens graveerder, breidt de firma verder uit tot Manufacture générale d'équipements militaires [afb.26]. Deze uitbreiding ligt ook in de Fabrieksstraat, maar enkele nummers verder: 49-51. Hij voegt een borduuratelier, een ridderordemetalenatelier en militaire accessoires toe aan de onderneming.

Jules Fonson (1861-1938), zoon van August, zet de zaak verder en geeft deze in 1920 de naam Ets. Jules Fonson [zie afb. 21 en 22]. De jongste Fonson, Frantz (?), zet de zaak op zijn beurt verder en concentreert zich meer op medailles voor toneelgelegenheden [afb.27].

Op de penningen en insignes van het AMVB hebben we de verschillende vermeldingen gevonden van deze onderneming: Fonson, Fonson & Cie., Fonson A., Fonson Aug., Fonson F., Fonson Fisch, Fonson J. en Fonson Jules. Op briefhoofden en facturen zijn volgende firmanamen teruggevonden: J.F. et Fonson, Fonson A. Bruxelles, Manufacture générale d'équipements militaires Fonson & Cie. (in 1920), Fonson & Cie. Jules Fonson successeur (1922), Ets. Jules Fonson (1926 en 1954), Jules Fonson rue des Fabriques 49, Anc. Ets. Fonson & Cie. rue des Fabriques 49, Anc. Ets. J.Fonson, Fonson & Cie, Fonson Frères Bruxelles, J. Fonson, Jules Fonson.

Na het eerste faillissement van de Établissements Jules Fonson herrijst op 29 mei 1968 de firma onder de naam Anc. Ets. Fonson & Cie. Op 1 december 1974 wordt na een tweede faillissement de tupotheek (de collectie matrijzen en stempels), een deel van het personeel en het cliënteel overgenomen door de firma Fibru-Fisch S.A.

20 | 21

Fisch & Cie. wordt opgericht door Antoine Fisch (1827-1892), meester-graveerder op metaal, in 1853 in de Antoine Dansaertstraat nr. 40-42 te Brussel. Het is hier dat hij de eerste medailles verkleint met de reductiebank en een grote oplage slaat. Volgens een briefhoofd behaalt het huis Fisch & Cie. verschillende bronzen (Brussel 1874 en 1880, Parijs 1889), zilveren (Parijs 1889) en gouden (Brussel 1881, Amsterdam 1883 en Spa 1891) medailles.

Antoine Fisch is o.a. de graveerder van de medaille van Pierre Van Humbeeck, de eerste minister van onderwijs, waarvan de trefzekerheid volgens Auguste Brichaut perfect was.¹

Zijn zoon, Paul Fisch (1865-1919), eveneens graveerder op metaal, ontwerpt medailles, médaillons en decoraties. Hij studeert aan de Academie royale des Beaux-Arts van Brussel. Gedurende vijf jaar zet hij het gravurebedrijf van zijn vader verder. Hij leidt dit samen met zijn moeder Jeanne Wicot, zijn broer Joseph en zijn zus Antoinette.

In 1898 richt hij zijn eigen bedrijf op: Ets. Paul Fisch aîné S.A. in de Duitslandstraat 32 (aan het Zuidstation, nu verdwenen). Hij geeft zijn eigen ontwerpen uit.

In 1909 wordt Paul voorzitter van de Cercle d'Art van Anderlecht. Als eerste in België gebruikt hij de reductiebank onder hoge druk, waardoor de kunstmedaille in grotere oplagen kan worden gereproduceerd. Hij is tevens een actief lid van de Hollands-Belgische vereniging van de vrienden van de kunstmedaille waarvoor hij verschillende medailles ontwerpt. Hij slaat eveneens penningen voor de Société royale belge de numismatique. In 1904 realiseert de ontwerper Godfried Devreese zijn portret. De medaille wordt zijn persoonlijk visitekaartje.

De firma van Paul Fisch behaalt eveneens verschillende prijzen: zilveren medaille Parijs 1889, gouden medaille en een ereoorkonde Brussel 1910, ereoorkonde Charleroi 1911, Grote prijs van Gent 1913.

¹ BUCHET (Arsène Réginald) en TOUSSAINT (Jacques). *Aperçu de la médaille en Belgique dans la première moitié du XXe siècle*. Jambes, 2007, p. 259.

22 | 23

Joseph Fisch (1870-1916), zoon van Antoine, zet het bedrijf van zijn vader in de A. Dansaertstraat verder nadat zijn broer Paul zijn eigen bedrijf opzet. Het atelier onderscheidt zich tijdens de eerste WO door het slaan van een groot aantal kleine patriottische beeldjes onder de naam Fisch & Cie.

Het bedrijf Fisch & Cie. specialiseert zich hoofdzakelijk in de productie van de industriële medaille. Zo zeer zelfs dat ze een catalogus hebben van meer dan 2000 onderwerpen voor medailles en insignes. Veel van deze ontwerpen zijn van de hand van gerenommeerde graveerders en beeldhouwers-medailleurs. Joseph Fisch blijft tot aan zijn dood in 1916 werkzaam als uitgever-beeldhouwer. Marie Cloetens (1877-1946), weduwe van Joseph zet het bedrijf verder onder de naam FIBRU S.A. (Fisch+BRUssel).

Fernand Fisch (1898-1962), zoon van Joseph Fisch en Marie Cloetens, bouwt het bedrijf verder uit. Hij laat tussen 1937 en 1938 het gebouw aan de Edmond Rostandstraat 59-61 (Anderlecht) optrekken om de huisvesting, de administratie, de ateliers en de magazijnen in onder te brengen. Einde 1938, begin 1939 opent hij in de Dansaertstraat een permanent internationaal salon van de kunstmedaille. Hij was medeoprichter van de Parijse organisatie Fédération internationale des éditeurs de médailles – FIDEM – vandaag de Fédération Internationale de la Médaille. Hij opent een filiaal van zijn bedrijf in Bogota, Colombia en noemt ze FIBO (Fisch-Bogota). Fernand Fisch heeft zelf geen medailles gegraveerd maar ondersteunde de carrière van verschillende kunstenaars zoals Demanet, Fischweiler, Adolphe Wansart, Marcel Rau, enz. wiens medailles hij uitgaf. In 1953 naar aanleiding van het 100-jarig bestaan van de firma richt hij de naamloze vennootschap FISCH-BRU (Fisch-Brussel) op.

Pierre Fisch (1932-1975) leidt een tijd het bedrijf FIBO in Colombia maar na de dood van Fernand Fisch in 1962 komt hij terug naar Brussel waar hij samen met Marie-Louise Dupont (vanaf 1954) en Paul Bertrand (vanaf 1962) de zaak verderzet. In 1973 zet Marie-Louise Dupont samen met Paul Bertrand (1924-1997) de vennootschap FIBRU verder. In datzelfde jaar wordt de zaak vergroot door de overna-

24 | 25

me van dat andere gerenommeerde huis Fonson & Cie. De overname zorgt ervoor dat de tupotheek van Fonson niet vernietigd werd.

Op de penningen en insignes van het AMVB staan de volgende vermeldingen: Fisch, Fisch & Cie, Fisch & Co, Fisch Fonson, Fisch A., Fisch Et. S.a., Fisch J., Fisch Joseph, Fisch Paul. De benaming van de firma heeft ook een aantal veranderingen doorstaan: Zo zijn volgende namen teruggevonden: Antoine Fisch, Fisch & Cie, FISCH S.A., Fisch-Fonson, Fisch-Fibru S.A., Fibru-Fisch S.A., Fibru-Fisch Brussels, Fisch S.A., Fibru S.A. – Brussels, Fibru-Europe.

FIBRU SA stopte haar activiteiten in 1998, aan de vooravond van haar 150-jarig bestaan.

Literatuur

<http://www.numisbel.be/index.html> (geraadpleegd op 02/08/2010)

http://belgica.kbr.be/nl/coll/med/med_nl.html (geraadpleegd op 02/08/2010)

DUPONY (Marie-Louise). 'Een geschiedenis van ijzer en brons.' In: *Van ijzer en brons. Bas-reliëfs van de Marie-Louise Dupont-collectie*. Brussel, 2008.

BUCHET (Arsène Réginald) en TOUSSAINT (Jacques). *Aperçu de la médaille en Belgique dans la première moitié du XXe siècle*. Jambes, 2007.

LAUNDRAIN (Yves). *Kleine kroniek van de Koninklijke Bibliotheek naar haar collecties uit Penningenkabinet*. Brussel, 1995.

Philippe & Marcel Wolfers. *Van Art Nouveau tot Art Deco. De l'Art Nouveau à l'Art Deco*. Brussel, 1992.

LIPPENS (Jan). René Cliquet. *Medailleur en beeldhouwer*. Brussel, 1980.

Numismatiek. munten, penningen en medailles. Brussel, 1980.

TOURNEUR (Victor). *Médailles Historiques de Belgique publiées sous les auspices de la Société Royale de Numismatique*. dl. 3, Brussel, 1919 - .

26 | 27

Afbeeldingen

- Afb. 1: medaillekroon van de Vlaamsche Ceciliabond van Etterbeek [AMVB CO 0840-4]
- Afb. 2 en 3: penning naar aanleiding van de vaandelinhuldiging van Felix Van de Sande's Kring voorzijde [AMVB CO 0837-v] en keerzijde [AMVB CO 0837-a]
- Afb. 4 en 5: penning naar aanleiding van een zitdag te Oostende van De Taal is Gansch het Volk, voorzijde met de afbeelding van koning Leopold II – [AMVB CO 0628-v] en keerzijde met opschrift versierd met een lauwerkrans – [AMVB CO 0628-a]
- Afb. 6: penning in de vorm van een rechthoek [AMVB CO 0637-v]
- Afb. 7: oudste penning uit de AMVB collectie met een onregelmatige vorm [AMVB CO 00802-v]
- Afb. 8: insigne van de Brusselse Zwem Vereniging [AMVB CO 0850-v]
- Afb. 9: insigne van de Koninklijke Toneelvereniging De Noordstar [AMVB CO 867-v]
- Afb. 10: insigne van de Koninklijke Kring der West-Vlamingen, insigne in stof en gouddraad [AMVB CO 0864-v]
- Afb. 11: penning naar aanleiding Kunst Liefde Brugge Blijspel 2de prijs De Morgenstar Brussel 1859-60 [AMVB CO 0643]
- Afb. 12: penning naar aanleiding van het bezoek van de koning en koningin van Spanje [AMVB CO 0640-a]
- Afb. 13: penning naar aanleiding van een 'Concours des Drapeaux 1906 Commune de Saint-Gilles' [AMVB CO 0649-a]
- Afb. 14 en 15: penning naar aanleiding van de 'Exposition Internationale Cortège de Drapeaux et Concours de Joyaux des Gildes 16 aout 1910' voorzijde [AMVB CO 0653-v] en keerzijde
- Afb. 16: penning met een uitgewerkt hangoog [AMVB CO 0690-v]
- Afb. 17: koffer met de penningen van de Koninklijke Rederijderskamer De Morgenstar – van ouds De Corenbloem, Brussel [AMVB CO 0941]
- Afb. 18 en 19: penning naar aanleiding van een festival te Anderlecht in 1854 voorzijde [AMVB CO 0703-v] en keerzijde [AMVB CO 0703-a]
- Afb. 21: penning van 'Le Soutien de St.Gilles' 25 januari 1927 [AMVB CO 0771-v]
- Afb. 21 en 22: goudkleurig insigne van De Meibloem [AMVB CO 0855-v] en zilverkleurig insigne van De Meibloem [AMVB CO 0875-v]
- Afb. 23 en 24: penning naar aanleiding van de inhuldiging van het vaandel van de toneelmaatschappij De Vlamingen van Brussel keerzijde [AMVB CO 0949-a] met de beeltenis van burgemeester Jules Anspach als erevoorzitter voorzijde [AMVB CO 0949-v]
- Afb. 25: penning met het portret van Emanuel Hiel [AMVB CO 0593-v]
- Afb. 26: penning gegraveerd en geslagen door August Fonson naar aanleiding van de inhuldiging van de Muzikale Kring van Jette, 1897 [AMVB CO 0816-v]
- Afb. 27: penning gegraveerd en geslagen door F. Fisch [AMVB CO 0829-v]

HUMO MAAKT VAN U EEN ANDERE MAN!

Mariet Calsius

U wist het misschien nog niet, maar van tijd tot tijd zetten de historische bronnen in het AMVB aan tot enige hilariteit. Dat laatste bepalen we uiteraard geheel zelf, de bronnen zijn wat ze zijn. We wéten dat we onze denkbeelden van vandaag niet mogen reflecteren op het verleden, maar we zijn allemaal mensen en het blijft leuk om dat toch te doen. Advertenties in (plaatselijke) tijdschriften en programmabrochures bieden voldoende materiaal tot hilariteit.

Bij toeval stuitte we op de advertentie op de pagina hiernaast. In het oog springend was 'HUMO' – te lezen met de u welbekende reclamegil. Aanvankelijk dachten we dat het om een drukfout ging en het 'HUMOR' moest zijn. De advertentie werd aangetroffen in een ledenblad van een Brusselse jeugdvereniging. Het AMVB heeft dankzij het digitaliseringproject al uitgebreid kennis kunnen maken met de moppenpagina's in zowat alle ledenbladen van de Brusselse verenigingen. Vandaar de misleiding.

Aangezien de ene mop al beter is dan de andere, werd even stilgestaan bij deze pagina. Je weet maar nooit. Al snel werd het duidelijk dat het niet om een drukfout ging, maar dat het 'onafhankelijk weekblad voor radio en televisie' wel degelijk het onderwerp was. U kent *Humo* wellicht, onlangs verhuisd van Sanoma Magazines naar Woestijvis. Het verscheen voor het eerst als *Humoradio* in 1936, vanaf 1958 kortweg *Humo*. Vandaar misschien de nood aan extra adverteren. Het ledenblad is helaas niet gedateerd door de uitgevers, maar uit de context is op te maken dat het omstreeks 1959 is verschenen. Toen te koop aan 8 oude Belgische franken, vandaag aan €2,40. Voor de rest is niet veel veranderd, leest u zelf maar.

HUMO

Een ander man!

De heer A. J. W. uit Achterbroek schrijft ons :

« Vroeger was ik een onuitstaan-

baar man. Ik was knorrig, had overal jeuk en gaf de kat een trap telkens als ik er de kans toe had. Ik zag voortdurend zwarte stippen voor mijn ogen, en ik had complexen bij de vleet. Toen volgde ik uw raad, en thans voel ik mij een ander man. Ik schep weer vreugde in het leven, ik zing de godganse dag en elke ochtend stamp ik van louter vreugde alle vuilnisemmers op straat omver. Alleen de jeuk is gebleven. »

Een ander heer, F.W., uit Torhout, schrijft ons :

« Ik ben zo veranderd sinds ik uw raad heb opgevolgd, dat mijn eigen familie mij niet meer herkent en alle contact verbroken heeft. Ik weet niet hoe ik U hiervoor moet danken. »

Het intrigeert u ongetwijfeld, welke raad wij deze mensen gegeven hebben. U denkt : het zal wel duur zijn; een eenvoudig man als ik zal het zich toch niet kunnen veroorloven : de werkende mens is altijd het slachtoffer.

Welnu, wij roepen uit volle borst : neen ! Bij ons geen dure pillen die oprispingen veroorzaken, geen voetbaden, geen elektrische toestellen op afbetaling. Het kost u iets, jawel. Het kost u echter slechts 8,— F per week. Voor 8,— F per week is U een ander mens, dank zij HUMO, het weekblad met pit. Na slechts één week zal ook U ons brieven schrijven zoals de hierboven geciteerde. Geen voldoening, géén geld terug !

HET ARCHIEF VAN DE VLAAMSE LANDMAATSCHAPPIJ

Peter Van Windekens

De huidige *Vlaamse Landmaatschappij* (VLM) is historisch gezien onlosmakelijk verbonden met de vroegere *Nationale Maatschappij voor de Kleine Landeigendom* (NMKL) (*27 februari 1935). De economische crisis en de daaruit voortvloeiende werkloosheid tijdens het interbellum zorgden voor een massale landvlucht naar de steden. Door de bouw en de verkoop van sociale woningen op het platteland, de zogenaamde 'kleine landeigendommen', trachtte de NMKL hieraan te verhelpen. Na de Tweede Wereldoorlog zette de instelling zich in voor de verbetering van de bodemkwaliteit. De wetten van 1949 resp. 1952 breidden de opdracht van de NMKL uit met de *Ruilverkaveling van Landeigendommen*. In 1970 kreeg zij, onder de nieuwe naam *Nationale Landmaatschappij* (NLM), eveneens de status van een instelling die ambtshalve onderzoek verrichtte naar het nut van het ontwerp van ruilverkaveling en die het administratief, technisch en financieel secretariaat van de ruilverkavelingscomités, verantwoordelijk voor de uitvoering, verzekerde.

In december 1988 werd in het kader van de gewestvorming overgegaan tot de oprichting van de *Vlaamse Landmaatschappij* (VLM) en de *Vlaamse Huisvestingsmaatschappij* (VHM). Aan deze laatste droeg men de sociale huisvesting (op het platteland) binnen het Vlaams Gewest over. De VLM kreeg de ruilverkaveling – die sinds kort ook aandacht besteed aan landschap, natuur, milieu, erfgoed, recreatie, enzovoort - en andere opdrachten toegewezen. Een ervan bestaat uit de medewerking en de dienstverlening bij de voorbereiding en de uitvoering van *landinrichting*. De *mestbank*, een derde opdracht sinds 1988, dient om het leefmilieu te beschermen tegen de verontreiniging door meststoffen. In 1995 werd het *Ondersteunend Centrum GIS-Vlaanderen* opgestart, dat het optimaal gebruik van geografische informatie binnen de Vlaamse Overheid moet stimuleren en coördineren. In 1997 trad de *natuurinrichting* (die tot op heden met landinrichting, ruilverkaveling en de Grondenbank de *Landelijke Inrichting* uitmaakt) in voege, om taken uit te voeren in functie van het natuurbehoud en het natuurlijk milieu. *Plattelandsbeheer*, met als doel de verbetering van de leefbaarheid, het op gang brengen van de dorpsdynamiek en het bevorderen van de samenwerking in het buitengebied, is sinds 2004 een nieuwe opdracht van de VLM. De *Vlaamse Grondenbank* tenslotte, opgericht door het decreet van 16 juni 2006, heeft o.a. betrekking op het recht van voorkoop, het aanleggen van grondreserves en het beheer van onroerende goederen. De VLM ressorteert momenteel als entiteit onder het beleidsdomein Leefmilieu, Natuur en Energie (LNE) van de Vlaamse overheid.

Zij is een extern verzelfstandigd agentschap (EVA), publiekrechtelijk van aard, met een raad van bestuur. Het dagelijks bestuur zetelt in de Centrale Directie (CD) te Brussel. Elke Vlaamse provincie telt bovendien een buitendienst, i.e. een afdeling van de VLM met een eigen leidinggevende staf.

De collectie

Als wij deze regels neerschrijven bedraagt het archief van de VLM naar schatting ca. 6,5 lopende kilometer. De stukken inzake de sociale huisvesting op het platteland zijn nagenoeg volledig overgeheveld naar de *Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen* (VMSW), de rechtsoptvolger van de VHM. Het oudste deel van dit statisch archief werd in depot gegeven bij de privéonderneming SGA te Sint-Gillis. Een ander deel, van recentere datum weliswaar, bevindt zich te Turnhout bij *Euro Archive*. Vermits het 'OC' sedert 1 april 2006 een zelfstandige Vlaamse instelling is geworden, *Agentschap voor Geografische Informatievoorziening* (AGIV) genaamd, zijn de desbetreffende archieven mee verhuisd naar dit AGIV te Gent. Het oudste (statisch) archief nog voorhanden in de VLM gaat terug tot de periode van de bodemverbetering vlak na de Tweede Wereldoorlog. Een goed voorbeeld hiervan vormen de archieven omtrent het Vrijgeweid in West-Vlaanderen. Maar het statisch archief bestaat meestal uit de stukken van de zogenaamde 'ruilverkaveling oude stijl' die (theoretisch gezien) tot het einde van de jaren 1970 in zwang was (hoewel bvb. de ruilverkaveling Maldegem (Oost-Vlaanderen) volgens de oude geplogenheden van start ging en de akte nog maar van 1994 dateert). De bescheiden van de ruilverkavelingsprojecten 'nieuwe stijl', vanaf ca.1993, vormen het semi-statisch en dynamisch archief van de ruilverkaveling. Het archief van de land- en de natuurinrichting is hoogstens 22 resp.15 jaar oud en minder omvangrijk. Dit geldt echter niet voor het archief van de mestbank. Vooral de documenten die de resultante zijn van de betrekkingen met de landbouwbedrijven, zoals de aangiftes en de burenderegelingen, zijn zeer talrijk (ca. 2 lopende km).

In de CD wordt het statisch archief van de ruilverkaveling gestockeerd in de keldermagazijnen. Het semi-statisch archief bevindt zich meestal in een tussendepot vlakbij het kantoor van de vakspecialisten. Het dynamisch archief huist in hun directe werkomgeving. Elke provinciale afdeling bewaart in principe van ieder ruilverkavelingsproject het volledig archief, ook dat van de ermee gepaard gaande werken, plannen inclusief. Het archief is georganiseerd zoals in de CD: statisch archief in een aparte ruimte, niet noodzakelijk in de onmiddellijke nabijheid van het personeel, semi-statisch archief in kasten in de gangen, en dynamisch archief zoveel mogelijk in de kantoren zelf. Idem dito voor land- en natuurinrichting. Wegens zijn volumineus karakter heeft men het archief van de mestbank noodgedwongen gespreid over verschillende verdiepingen in de CD. Plaatsgebrek in de provinciale afdelingen noopte bovendien tot de overbrenging van enkele honderden meters

van datzelfde (semi-statisch) archief naar Brussel. Het archief van de afdelingen Algemene Diensten - behalve van de dienst Financiën - en Informatica en GIS-VLM in de CD is het minst omvangrijk. Vandaar dat het grootste gedeelte nog in het kantoor van de betrokkenen of in nabijgelegen kasten wordt teruggevonden. Sinds enkele jaren beschikt de VLM ook over een digitaal Document Management Systeem (DMS). Het is de bedoeling dat dit DMS mettertijd het papieren archief zal vervangen.

De selectielijsten

Tot voor kort waren de Vlaamse overheidsinstellingen nog schatplichtig aan het Algemeen Rijksarchief (ARA) voor wat betreft de (goedkeuring tot) vernietiging en de overdracht van statisch archief (Archiefwet van 24 juni 1955). Momenteel is er in de VLM een selectielijst (de huidige benaming voor 'bewaar- en vernietigingslijst') van het archief van de ruilverkaveling voorhanden, opgemaakt door het 'Bestuur Ruilverkaveling en Bodemverbetering' van de NLM ca.1975. Zij werd onderverdeeld in 'Documenten van algemene aard, eigen aan de provinciale directies' en 'Ruilverkavelingsdocumenten'. De lijst was het resultaat van een samenwerking met het ARA in de persoon van dr.Hilde Coppejans-Desmedt. Jammer genoeg trad deze selectielijst nooit in voege, zij bleef tot vandaag dode letter. Op initiatief van de VLM bracht het ARA tussen 1999 en 2004 een paar maal een bezoek aan het archief van de CD, met speciale aandacht voor de bescheiden van de afdeling Mestbank. De inspecteurs drukten telkens hun tevredenheid uit over de goede, geordende staat waarin de stukken zich bevonden.

Sinds enige tijd is het archiefbeheer binnen de VLM in een stroomversnelling geraakt. Het *Decreet van 9 juli 2010 betreffende de bestuurlijk-administratieve archiefwerking* (BS 5 augustus 2010) verplicht alle Vlaamse entiteiten selectielijsten van hun archieven op te stellen. De Vlaamse Regering zal deze lijsten bekrachtigen via een door haar samengestelde selectiecommissie (Art.11, §1,4-5). Enkel en alleen de selectielijst schept de mogelijkheid tot vernietiging van statisch archief (Art.12, §1). Van de overbrenging van statisch archief naar het ARA of naar een Vlaamse archiefinstelling op hetzelfde niveau is echter allerminst sprake in het decreet; digitalisering van archief wordt evenzeer onvermeld gelaten. Op dit ogenblik werkt een projectgroep Archiefbeheer van de VLM aan selectielijsten met betrekking tot de afdelingen Mestbank, Landelijke Inrichting, en de diensten Communicatie en Personeel. Hierbij houdt men tevens rekening met de taxonomische structuur van het hierboven vermelde DMS. Hetgeen evenzeer geldt voor de aangewende archiefterminologie.

Literatuur

- Van Windekens, P. (2000). *De bewaar- en vernietigingslijst als onderdeel van het informatiebeheer binnen (...) het archief van de NLM/VLM*, in: *BIBEM*, 14 (2000) 1, p.2-7.
- Dejongh, G. en Van Windekens, P. (2002). *Van Kleine Landeigendom tot Vlaamse Landmaatschappij. Vijfenzestig jaar werking op het Vlaamse platteland*. Brussel: VLM.
- Id (2004). *De taalproblematiek en de regionalisering bij de Nationale Maatschappij voor de Kleine Landeigendom / Nationale Landmaatschappij (1935-1990)*, in: *Wetenschappelijke Tijdingen*, 63 (2004) 1-2, p.20-40, 87-106.
- Norga, K. (2008). *20 jaar samen investeren in de open ruimte*. Brussel: VLM.

CONTACT

VLM Centrale Directie
Gulden Vlieslaan 72
1060 Brussel
02-543 72 00
www.vlm.be
info@vlm.be

Publieke dienstverlening na afspraak tijdens de kantooruren

COLOFON

Zesmaandelijks tijdschrift van het Archief en Museum voor het Vlaams leven te Brussel vzw

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Wim Van der Elst, Arduinkaai 28 1000 Brussel

HOOFDREDACTEUR

Mariet Calsius

REDACTIE

Charlotte Debroux, Patricia Quintens, Wim Van der Elst, Frank Vanhaecke

MEDEWERKERS AAN DIT NUMMER

Stephanie Aertsen, Peter Van Windekens

REDACTIEADRES

Arduinkaai 28 1000 Brussel

arduin@amvb.be

VORMGEVING

L-ink

DRUK

epo

ISSN: 1784-3111

Abonnement op *Arduin* en *@rduin*: € 20,00

Losse nummers *Arduin*: € 10,00 (exclusief verzendingskosten)

KBC: 433-1062071-43 – BIC: KREDBEBB – IBAN: BE66 4331 0620 7143

Het AMVB tracht de wettelijke voorschriften inzake auteursrecht toe te passen. Instellingen en personen kunnen contact opnemen met de redactie indien zijn menen rechten te kunnen laten gelden.

AMVB

Arduinkaai 28

1000 Brussel

Tel: 02-209 06 01 – Fax: 02-502 83 21

www.amvb.be

Algemeen: info@amvb.be

Directie: patricia.quintens@amvb.be

Archief: mariet.calsius@amvb.be

Arduin: arduin@amvb.be (redactionele vragen en opmerkingen)

De leeszaal van het AMVB is gedurende de weekdagen toegankelijk van 10.00 tot 17.00 uur, gesloten op maandag, zon- en feestdagen. Indien er een tentoonstelling is, is consultatie in de leeszaal na afspraak (per mail of telefonisch) ook mogelijk op zaterdag.

Met steun van de
Vlaamse overheid

VLAAMSE
GEMEENS
CHAPSCO
MMISSIE

arduin 8

**ARCHIEFAANWINSTEN
ZOMER 2010**

AMVB DIGITAAL

DE BOND DER WEST-VLAMINGEN

DITO'DITO

**OVER PENNINGEN EN MEDAILLES,
INSIGNES EN PINS...**

**HUMO MAAKT VAN U
EEN ANDERE MAN !**

DE VLAAMSE LANDMAATSCHAPPIJ